

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Ull och Stickylle

(stickylle - stöckad och virkad yllepump) mottages till väfning af klädnings-, kapp- och kostymtyger, sjalar, filtar m. m. All annan slags yllepump mottages till rihning af sängflocc. Dessutom mottagas alla slags tyger till pressning, beredning och färgning samt allt hvad till herr- och damgarderoben hörer till färgning och kemiskt tvättning. Särskildt rekommenderas förutom våra präktiga sjalar och filtar vår äkta blå *Trinunganscheriot* och våra *halfylle-klädningsstyger* såsom varande icke blott genom sitt eleganta utseende utan framförallt genom sin styrka, det lämpligaste tyg till arbetsdräcker för herrar och damer. *Spanads-, färg- och presslöner billigast i Stockholm.* Gods hemtas afgiftsfritt från hemmen efter tillsägelse. För större partier från landsorten betalas dessutom frakten fram och åter.

ELMGENS VÄFVERI, Stockholm.

36 Stora Nygatan 36. — Telefon 11 65.

HANDARBETETS VÄNNER
Brunkebergstorg 18, STOCKHOLM.
Förening för den svenska kvinnliga hemslöjdens förädling i konstnärligt och fosterländskt syfte.
Utställning och Försäljning af:
Väfnader, Mattor, Konst-sömnad och Spetsar efter Samla och Nya Svenska Mönster, Nationaldräkter
m. m.

OBS..!

Stort lager af
Barnkläder för alla åldrar,
till och med 16 år.
Goda tyger! Nya, smakfulla modeller!
Billiga priser! Allm. Telefon 68 40.
2 Stora Vattugatan 2,
hörnhuset vid Brunkebergstorg.
10 Bazaren å Norrebro 10.
H. NYSTRÖM.

JOHN HOLMBLOM,

Modeaffär för Damkappor,
Stockholm.

12 Kungsträdgårdsgatan 12,

rekommenderar sitt stora och rikhaltiga lager af alla

Nouveautéer för säsongen.

Särskildt får rekommendera mitt stora lager af

 Pelsverk för Pelskappor

med därtill passande öfvertyger.

För kapitalister, särskildt fruntimmer, har det länge varit ett önskningsmål att kunna öfverlämna värden af sina värdepapper och skötseln af sina affärer åt någon person eller institution, som med absolut säkerhet förenade punktlighet och noggrannhet i utförandet af det anförtrodda uppdraget äfvensom prisbillighet. En sådan institution är

Stockholms Enskilda Banks Notariatafdelning

(Lilla Nyggatan 27, expeditionstid 10—4),

som under garanti af Stockholms Enskilda Bank åtager sig vård och förvaltning af enskilda personers och kassors värdepapper.

Exempel 1. Om en person hos Notariatafdelningen deponerar obligationer, inkasserar Notariatafdelningen vid förfallotiderna kuponger och tillhandahåller deponenten influtna medel. Vidare efterser Notariatafdelningen utlottningar af obligationer och underrättar deponenten i god tid, ifall en denne tillhörig obligation blifvit utlottad, samt lämnar förslag till ny placering af det ledigblifna kapitalet.

Exempel 2. Om inteckningar deponeras hos Notariatafdelningen underrättar Notariatafdelningen gäldenären därom att räntorna å in-teckningarna skola till afdelningen inbetalas, hvarefter de medel, som inflyta, till deponenten redovisas. Vidare tillser Notariatafdelningen att in-teckningarne blifva i vederbörlig tid förnyade. Om en hos afdelningen deponerad in-teckning genom underlåten förnyelse skulle förfalla, ersätter Stockholms Enskilda Bank därigenom uppkommen skada.

Förvaringsafgift: 50 öre för år pr 1,000 kronor af depositionens värde, dock ej under två kronor.

**Sängar, Sängkläder, Mattor,
Möbelyger, Gardiner,
Borddukar, Hvita Varor,
Triåvaror, Flanell,
Morgonrockstyger, Under-
kjolar och Kjolytyger.**

Profver och priskuranter franko.

K. M. LUNDBERGS Bosättningsmagasin

N:o 7 Storkyrkobrinken N:o 7

STOCKHOLM.

Wimans Spisar

för ved och torf.

Vedslöseri omöjligt. Ugnarne icke belagda med någon lera, steka och grädda utomordentligt jemnt, väl och fort. Inga »brännplåtar» att förnya. De yppersta intyg från hela landet. Kunna ses i verksamhet och profvas å

Ingeniör E. A. WIMANS Utställning och Försäljning,

17 Fredsgatan 17, Stockholm.

*

Aug. Magnusson

(etablerad 1860)

46 & 48 Vesterlånggatan 46 & 48

Försäljningslokaler: *nedra botten, en, två* och *tre* tr. upp

STOCKHOLM.

Största lager i Norden

af

Kulörta o. Svarta Ylleklädningstyger

Kulörta och Svarta Sidentyger

Bomulls-Tvättklädningstyger

Schalar och Resfilar m. m.

Observera!

Genom direkta förbindelser med in- och utlandets förnämsta fabrikanter kan jag erbjuda ofvannämnda artiklar **bättre** och **billigare** än någon annan och torde en hvar genom besök i mina lokaler eller genom requisition af profver och varor lätt blifva öfvertygad om fördelen att hos mig fylla sina behof af dessa artiklar.

Riks-Telefon 6 26.
Allm. Telefon 28 67.

Profver på begäran
kostnadsfritt.

Riks-Telefon 6 26.
Allm. Telefon 28 67.

Elise Hwasser.

*L*ekars drottning,
Drömmars drottning
Slumrar på bädd

Af bleknad lager,
Sofver på bruna,
Torkhårda blad,
Hvilar tåligt
På vissnade kransar.

Ingen undre sig
Öfver den sista
Hvilostadens
Sällsamma ståt,
Öfver att lager,
Lekfullt vunnen
Vid ljugande rampljus,
Gömts för dödslägret.

Hon, som vann den,
Visste väl
Hvad den kostat
Af lifvets krafter,
Visste fullväl
Hvarför hon valde
Lagern till dödsbädd
Och till döds vittne.

Ty Elise Hwasser
Var en för sig.
Lifvet hon lefde
Var hennes eget.
Anden hos henne
Var makt och skönhet,
Väldig lidelse,
Gåtfull vildhet.

Ej gaf henne
Gåfvokarg norna
Vid ödens lottning,
Hvad lynnet kräfde,
Ej dådstort lif
I drottningens mantel,
I sköldmöns brynja,
På sierskans trefot.

Därför hon valde
Scenens trollvärld,
Bröt sin lans på
Lekarnas valplats.
Skalders strålande
Skapelser blefvo
Hennes andes
Villiga tolkar.

*Lif gaf hon dem,
 Lif af sitt lif,
 Gaf diktens masker
 Mänskorätt,
 Vann tårar och kärlek,
 Löjen och tjusning,
 Skräck och fasa
 Åt drömmarnas folk.*

*Lif gaf hon dem,
 Lif af sitt lif.
 Hennes väsen
 Var rikt nog.
 I ung ljufhet,
 I jäsande dådlust,
 I frätande ånger
 Fann hon sig själf.*

*Lif gaf hon,
 Lif af sitt lif.
 Kände hur hvarje
 Vunnen lager
 Kostade henne
 Dyrbar lifskraft,
 Att de kransarna
 Bäddade dödslägret.*

*Därför hon valde
 Lagern till döds vittne,
 Ty ingen vann den,
 Som ej vunnit sig själf,
 Ty ingen vann den,
 Som ej sig själf
 Bit för bit
 Bäfvande offrat.*

Selma Lagerlöf.

Ur de senaste årens litteratur i kvinnofrågan.

I.

Kvinnan i tjugonde århundradet af Jules Simon och Gustave Simon. Bemyndigad öfversättning af O. H. D. Stockholm 1892.

Essai sur la Condition politique de la femme. Etude de Sociologie et de Législation par Louis Frank. Paris 1892.

La Femme dans les Emplois publics. Enquête et rapport par Louis Frank. Bruxelles 1893.

Det har sagts om vårt tidevarf, att det upptäckt kvinnan. Och då man ser den massa litteratur, som nu för tiden utkommer om henne, kunde man nästan vara frestad att tro, att hon vore ett alldeles nytt specimen af släktet homo. Det skrives långa afhandlingar om hennes fysiska och intellektuella begåfning, om hennes rättigheter, både dem hon har och dem hon borde ha. Vi hafva här ofvan anført titlarna på några af de många arbeten, som på senaste tiden af framstående författare i olika länder utkommit i detta ämne, och skola nu söka lämna en kort granskning af desamma.

* * *

Jules Simon har inom flere områden i det moderna Frankrikes historia skaffat sig ett känt och aktadt namn, såsom undervisningsminister och senator, såsom framstående författare, såsom filantrop och ifrare för reformer inom arbetarlagstiftningen. I »*Kvinnan i tjugonde århundradet*» har den åldrige statsmannen och filantropen uttalat sina åsikter om kvinnans uppgift och bestämmelse. Familjen och hemmet böra, enligt hans mening, vara icke endast kvinnans förnämsta, utan äfven hennes enda verkningskrets. Hon skall uppfostras i hemmet och för hemmet. »Min dröm är», säger han, »ett samhälle, i hvilket kvinnorna skulle vara härskarinnor i sina hem och endast genom sina fäder och män visa sig i allmänna angelägenheter».

Kvinnornas yttre roll bör inskränka sig till salongen, romanen och teatern samt välgörenhetsverksamheten. Salongen skall vara kvinnornas arbetsfält; det är i den och genom den de böra härskas, och

förf. har härmed fått en anledning att anställa en jämförelse mellan det nutida Frankrikes salonger och 1700-talets, en jämförelse, som naturligtvis icke utfaller till förmån för de förra. Det 18:de århundradets kvinna är i allmänhet förf:s ideal, och det är efter hennes mönster han vill bilda det 20:de århundradets, dock med en god tillsats af hygien. Ty han håller strängt på, att de unga flickorna, de blifvande mödrarna, skola studera detta ämne, och senare delen af hans bok omfattar en kort vägledning i barnets och den unga kvinnans hygien, författad af hans son, med. dokt. *Gustave Simon*.

Han säger sig ingenting ha emot att kvinnans moraliska myndighet inom familjen betydligt stärkes, men däremot har han en panisk förskräckelse för de moderna jämlikhetssträfvandena i politiskt och socialt afseende och återkommer flere gånger till de olyckor, som skulle blifva följden af att man gjorde kvinnorna »den sorgliga skänken af politiska rättigheter».

Såsom förnämsta skälet mot alla jämlikhetssträfvanden anför förf. olikheten mellan könen i begåfning, i tycken, böjelser och fallenheter, en olikhet, påstår han, som ligger i själfva naturen och icke kan genom uppfostran undanrödjas. Emellertid säger sig Simon gärna se, att kvinnorna få en bättre och efter vetenskapens framsteg mera lämpad uppfostran. »Flickorna», säger han, »ha samma rättigheter som gossarne att komma i åtnjutande af statens välgärningar och omsorger. Lika visst är också, att staten har lika stort intresse att uppfostra dem väl, ja, t. o. m. ett större intresse, alldenstund de, säga hvad man vill, äro sina barns första lärarinnor».

Man märker dock snart, att han icke är belåten med den undervisning, som lämnas i de nya franska statsskolorna för flickor, utan att han finner den för grundlig, för mycket systematisk och vetenskaplig, att han tycker, att där studeras för mycket grammatik och för litet litteratur, att vid historieundervisningen upptagas för mycket fakta och för litet anekdoter, att förståndet för mycket odlas, talangerna för litet, ja, det är icke utan att det ett par gånger framskymtar, att han anser, att flickorna gå för långt i aritmetikens studium, då de inlåta sig på det fjerde räknesättet, den krångliga divisionen.

I sitt ganska vidlyftiga arbete ordar författaren för öfrigt om mångt och mycket, som i närmare och fjärmare mån rör kvinnorna, men en sida af saken tar han bra litet i betraktande: de ogifta kvinnorna, dessa olyckliga individer, hvilka icke hafva en make, som beskyddar och försörjer dem, icke ett barn att uppfostra och sysselsätta sig med. Dessa i hans tycke lika naturvidriga som olyckliga varel-

ser skulle han helst se alldeles försvunno, och han säger själf: »Om jag kunde göra om världen efter min smak, skulle kvinnorna få vara kvinnor i densamma, d. v. s. hustrur och mödrar och ingenting annat. Jag skulle bereda dem denna höga ställning; jag skulle åt dem trygga denna höga bestämmeelse. Allt, som eljes sysselsätter och upp-tager dem med andra bestyr, förnedrar dem».

Ganska lättvindigt affärdar han äfven de banor, där kvinnor, som icke äro hustrur och mödrar, skulle kunna vinna en själfständig ställning samtidigt med att de skulle kunna gagna sina medmänniskor. Af läkarebanan, som ju i Frankrike står kvinnorna öppen, tror han icke, att de skola begagna sig. Kvinnorna själfva, påstår han mycket bestämdt, tveka icke att föredraga den manliga framför den kvinliga läkaren, då de gärna tro den förre kunnigare, mer erfaren, mer klarseende, och förtroendeingifvande, att han dessutom är kallblodigare och slutligen, att han bättre bevarar yrkeshemligheterna. Oss tyckes, att den franske författaren här på ett alldeles obefogadt och föga sanningsenligt sätt gjort sig till kvinnans talman. Att kvinnorna ägna sig åt sjuksköterskekallet, där det icke kommer an på annat än att verkställa läkarens och kirurgens föreskrifter, anser han däremot helt naturligt; och han uppmanar dem till och med att slå in på apotekarebanan, för hvilken han anser kvinnorna vara nästan lika dugliga som för arbetet i köket.

Till att diskutera kvinnornas större eller mindre duglighet till advokatycket, nedlåter han sig icke. I berättelseform bevisar han däremot de sorgliga följderna inom ett äktenskap af att hustrun erhållit några insikter i lagfarenhet.

* * *

»Non verba sed facta», har den belgiske advokaten valt till motto öfver det ena af sina två senaste arbeten i kvinnofrågan, hvilkas titlar vi ofvan anfört, och med detta uttryck skulle vi också vilja karakterisera skillnaden mellan den åldrige franske senators visserligen ganska spirituella, men ensidiga och fördomsfulla kåseri öfver kvinnan och *Louis Franks* »*Essai sur la condition politique de la femme*». Många af Simons reaktionära åsikter vederläggas i nämnda arbete medels fakta, medels exempel, tagna ur lifvet, medels citat hemtade från berömda filosofer och rättslärdar. Den unge belgiske juristen är själf en varm vän af könens fullkomliga likställighet och på nästan hvar sida af sitt digra arbete förfäktar han denna sats. Han inser full-

komligt, att det icke är med tomma fraser kvinnornas fordran på en viss grad af likställighet kan, vare sig bortresonneras eller förfäktas. Han säger själf, att kvinnofrågan är ett problem, som måste studeras genom fakta, diskuteras med angifvande af skäl för och emot, och lösas på ett vetenskapligt sätt.

Själf har han också försökt att gå till grunden med frågan. I hans 598 sidor digra arbete, som blifvit prisbelönt af juridiska fakulteten i Paris, är det väl knappt någon sida af frågan, som ej är belyst. Där finnas historiska öfversikter af dess utveckling och ställning under olika tider, uttalanden af naturvetenskapliga auktoriteter rörande betydelsen af de båda könen fysiska olikheter, framställning af en mängd filosofers och tänkares uppfattning af kvinnan och hennes ställning, så väl deras, hvilka såsom en Proudhon och en Schopenhauer varit motståndare till hennes lika rätt, som deras, hvilka såsom Condorcet, Hippel och Stuart Mill förfäktat denna rätt.

En stor del af boken upptages af en redogörelse för de olika ländernas lagstiftning rörande kvinnan, en redogörelse för hennes lagliga rättigheter eller brist på lagliga rättigheter inom familjen, såsom maka, moder och enka, hennes rättigheter i samhället i främsta rummet till undervisning, vidare till ämbeten och sysslor, till deltagande i statens och kommunens styrelse och förvaltning. De olika delarne af denna framställning tyckas oss vara af ganska olika värde. Då förf: s eget hemland, och några af de större länderna, i synnerhet Frankrike, men äfven England och Nordamerika, äro ganska grundligt behandlade, har förf. affärdat en mängd af de andra staterna ganska knapphändigt och icke så sällan på ett icke fullt exakt sätt. Det gäller bland annat om vårt land. Å ena sidan har väl, helt naturligt, utrymmet hindrat honom att lika grundligt behandla alla länder, å andra sidan torde obekantskapen med språk och förhållanden hindrat honom att fullt tillgodogöra sig det material han kunnat ha till sitt förfogande.

Men äfven om man kan anmärka en och annan ojämnhet i arbetets anläggning och utförande, innehåller det så många faktiska uppgifter, så många intressanta synpunkter, att det för kommande författare i ämnet helt säkert skall blifva en ovärderlig källa att ösa ur. Att i en kort öfversikt såsom denna gifva en föreställning, om också blott de förnämsta afdelningarna, är omöjligt, och vi måste därför inskränka oss till några korta antydningar.

Kvinnofrågan är icke af så ny dato, som man kan vara frestad att tro. En af de äldste försvararne af kvinnökönets rätt är *Plato*, som i sitt arbete »*Staten*» yrkar på att kvinnorna måtte erhålla samma uppfostran som männen, t. o. m. utbildas till krig, och i allo behandlas som männen. Bland de gamla romarne förde män sådana som *Cicero* och *Seneca* kvinnans talan. Den senare, hvilken i så mycket var en kristendomens föregångare, predikade den satsen, att den äktenskapliga troheten i lika hög grad bör vara båda makarnes plikt.

Att kvinnorna redan under antiken förstodo att sluta sig till sammans till skydd för sina rättigheter bevisar *Titus Livius'* berättelse om deras uppträdande mot *Cato*, som ständigt inför folkförsamlingen i Rom bekämpade kvinnornas fordringar.

Det var tjugu år efter sedan den för kvinnorna förhatliga *lex Oppia*¹ blifvit antagen. Kvinnorna begärde lagens afskaffande, men *Cato* ville ha den bibehållen. Den dag, då lagens öde skulle komma under omröstning, hade kvinnorna, som icke läto några föreställningar imponera på sig, gått ut och samlats på de vägar, som ledde upp till forum. De omkringade medborgarna, som voro på väg till folkförsamlingen, och besvuro dem att rösta för lagens upphäfvande. *Cato* måste för att komma till forum passera kvinnornas led, hvilket icke mildrade hans harm mot dem, och vid framkomsten höll han ett tal, som torde varit ett af de kraftigaste och mest ljungande, som någonsin hållits mot kvinnökönet, och hvori han bl. a. yttrade: »Läggen en tygel på denna tyranniska natur, på denna okufliga varelse. Våra fäder hafva velat, att kvinnorna skulle vara under sina fäders, sina mäns och sina bröders välde. Kommen ihåg alla dessa lagar, genom hvilka våra fäder tyglat kvinnornas frihet och böjt dem under männens makt. Och ehuru kvinnorna varit bundna genom dessa lagar hafven I knappt kunnat få bukt på dem. Tillåten icke att de rycka ifrån er den ena rättigheten efter den andra, och att de så småningom blifva edra likar, ty börja de först väl blifva edra likar, skola de snart blifva edra öfvermän».

Oaktadt detta kraftiga anfall mot kvinnorna, gingo dessa segrande ur striden, då lagens upphäfvande blef beslutet.

Sällan ha väl kvinnosakens motståndare mer uppriktigt sjungit ut sin mening än den gamla romaren, som helt öppet förklarade, att man borde hålla kvinnorna i strama tyglar och icke utvidga deras rättigheter, ty då kunde de så småningom blifva männens likar, ja, deras öfvermän.

Andra skäl anföras nu för tiden af motståndarne, och Frank

¹ *Lex Oppia* stiftades år 215 f. Kr. för att stäfja den öfverhandtagande lyxen bland kvinnorna; den stadgade, att ingen kvinna fick hafva mer än ett halft uns guld, icke bära brokig dräkt, icke fara i vagn uti stad eller på kortare afstånd från en sådan än en (romersk) mil.

upptager och bemöter en mängd af dem. Ett af de vanligaste är att likhet i rättigheter också bör medföra en likhet i skyldigheter. Detta skäl, yttrar förf., ägde större giltighet förr, då kvinnorna, allt under det att de voro förlustiga åtskilliga rättigheter, åtnjöto vissa fördelar. Så t. ex. voro de straff, hvartill de kunde dömas, alltid lindrigare än de, som för samma förseelse drabbade mannen. »Kvinnorna äro bräckliga käril», proklamerade den gamla lagen. Men i våra dagar är det helt annorlunda. Kvinnorna äro i samma grad som männen skyldiga att betala skatt, direkt och indirekt — ja, förf. visar på ett ställe, att de indirekta skatterna så mycket hårdare drabba kvinnorna som deras arbete betalas så mycket lägre än männens. Lika litet anser strafflagen det för någon förmildrande omständighet, att den brottsliga tillhör det svagare könet.

Men kvinnorna behöfva icke göra krigstjänst, invändes det vidare. Sannt, men för det första är icke krigstjänsten i alla länder obligatorisk, vidare äro äfven i de länder, där den verkligen är det, många män af ett eller annat skäl frikallade därifrån, utan att därför förlora någon af sina medborgerliga rättigheter. Den uppoffring en del af landets manliga ungdom, påpekar förf. vidare, gör för fosterlandets försvar, torde äfven fullt uppvägas af de tjänster så många af dess kvinnor göra det, då de under kval och smärta, ja, fara för lifvet, skänka landet söner och döttrar. Om värdet af någotdera offret är det andra underlägset, icke torde underlägsenheten vara på kvinnornas sida.

Den naturliga rätten, yttrar förf. på ett ställe, förkunnar människornas jämlikhet. Rättvisan fordrar, att kvinnan, som har sina särskilda intressen i samhället, skall kunna deltaga i valet af de representanter, som ha i uppdrag att vaka öfver dessa intressen. »Också», säger han vidare, »är jag på det klara med, att så länge kvinnorna ingenting betyda i staten, så länge de icke deltaga i valet af nationens representanter, skola deras speciella intressen försummas. Så länge icke lagstiftaren i Belgien eller i Frankrike har att taga kvinnorna såsom röstberättigade med i beräkningen, skall han aldrig kunna besluta sig för att rösta för den minsta reform till förbättrande af kvinnans ställning. Hans blinda och brottsliga egoism skall arbeta för att bibehålla de tyranniska lagarnas orättvisa principer, hvilka i samhället betrygga männens suveräna själfstyrelse.»

Med stöd af åtskilliga gamla handlingar visar förf., att omständigheten att man tillhör genus masculinum icke i alla tider varit en kvalifikation för att få deltaga i valet af nationens representanter. Så ägde i *Frankrike* kvinnorna från 14:e århundradet ända till revolutionen rätt att deltaga i valen till så väl generalstaterna som provinsialstaterna. Inom det andliga ståndet hade nunneordnarne representationsrätt. Inom adeln hade kvinnorna, då de voro länsinnehafvare, samma privilegier och rättigheter som männen. Feodalrätten tillerkände kvinnorna suzeränrättighet. Under denna regime skötte kvinnorna finanserna, uppburo skatter, utfärdade fribref, skipade rättvisa, underhöllo och anförde arméer. Kvinnor, som ärft pärskap, yttrar Montaigne, hade utan hänsyn till sitt kön rätt att närvara och afgifva sin röst vid de mål, som föllo inom pärens jurisdiktion.

Till adelsmännens skyldigheter snarare än till deras rättigheter hörde att deltaga i statsförsamlingarna och kvinnorna hade äfven denna skyldighet, som de kunde fullgöra personligen eller genom om bud, vanligen föredrogo de det senare alternativet.

Äfven i det tredje ståndet kunde kvinnorna deltaga i valet af representanter och af flere handlingar framgår, att de äfven gjort det i synnerhet vid de tidigare församlingarna.

Att kvinnor voro med och valde deputerade inom alla tre stånden i Frankrikes sista generalstater, de, som den 27 april 1789 sammanträdde i Versailles, synes tydligt af konungens bref för nämnda generalstaters sammankallande. I de artiklar, som röra presterståndets representation talas det uttryckligen om »de andliga korporationer och samfund af båda könen», och i artikeln om adeln om de kvinnor, enkor eller ogifta, som ägde län och som skulle representeras af ombud tillhörande adelståndet. I tredje ståndet hade de kvinliga korporationerna i städerna rätt att välja ombud, hvarjämte sådana kvinnor i öfriga kommuner, som voro familjechefer hade rätt att deltaga i uppsättandet af »les cahiers» och i valet af deputerade.

Äfven till provinsialstaterna ägde kvinnor såväl röst- som valrätt, och kvinnor deltog äfven i deras sammanträden, så t. ex. var *madame de Sevigné* medlem af de bretagniska provinsialstaterna.

I *England* har ett liknande förhållande ägt rum. Där var röst rätten sedan urminnes tider bunden vid den fria jordägendomen. Från *Wilhelm* eröfrarens tid nämna handlingar kvinnor bland familjecheferna, d. v. s. valmännen. Ännu i 16:de århundradena deltog de i valen till parlamentet. Så tillsatte under drottning *Elisabeths* regering

en fru Dorothy Packington ensam två parlamentsledamöter. Och detta exempel är långt ifrån enastående.

Under tidernas lopp tyckas emellertid kvinnorna i England hafva uraktlåtit att begagna sig af sin rösträtt, och detta deras privilegium råkade så småningom i glömska.

År 1832 inlade en rik godsägarinna i grefskapet York en petition till underhuset, i hvilken hon, som ägde större delen af jorden i sin valkrets, begärde att få deltaga i valet af kretsens parlamentsledamot. Arrendatorerna, hennes underlydande,ingo rösta, icke hon, jordens ägarinna. Denna petition väckte löje i underhuset och ansågs icke värdig att af huset diskuteras.

Detta var början till den samtida rörelsen för kvinnors rösträtt i England. Under den stora tullreformrörelsen på 50-talet, i hvilken kvinnorna aktivt deltog, kom åter frågan om deras rösträtt upp. Det var dock först Stuart Mill, som skulle ställa den på parlamentets dagordning, då han under 1866 års session i underhuset framlade en petition, i hvilken 1,500 kvinnor begärde politisk rösträtt. Frågan har sedermera upprepade gånger varit föremål för motioner i parlamentet, framställda ibland af liberala, ibland af konservativa ledamöter, men har ännu ej vunnit sin lösning.

I en del af Storbritanien på ön Man, som har ett själfständigt parlament, ha dock kvinnorna genom 1880 års valreform erhållit politisk rösträtt. (Forts.)

M. C.

Några blad ur Ernst Ahlgrens lifs- historia,

hemtade ur bref till en syster.

Efter hvad läsaren torde påminna sig meddelade vi under ofvanstående rubrik i 8:de häftet af föregående årgång en del bref af den berömda svenska författarinna, hvars rätta namn var Victoria Benedictsson. Det är fortsättningen af dessa bref vi nu gå att delgifva våra läsare i den förhoppning, att desamma skola mottagas med samma varma intresse, som kommit de förra brefven till del.

De af oss redan meddelade brefven, skrifna, som bekant, till en äldre syster och omfattande en tidrymd af omkring sju år (1878—84),

visa oss hur den om sin rätta kallelse så länge tveksamma författarinnan, så småningom känner sina vingar växa ut till dess hon framstår fullt medveten om sin egen förmåga och med sin liffsuppgift klar framför sig.

År 1885 utkom hennes första längre berättelse »Pengar», hvilken skulle göra namnet Ernst Ahlgren, redan genom debutarbetet »I Skåne» presenteradt för den läsande allmänheten, känt och värderadt i ännu vidsträcktare kretsar. I nedanstående bref delger förf. sin syster ett och annat om hvad hon själf tänker angående det under utgifning varande arbetet.

Hvad hon i sammanhang därmed yttrar om sin »kamrat» Axel Lundegård och sitt förhållande till honom — vi anse det icke som en indiskretion mot »Titanias» och »Prometheus» förf. att vi utan förbehåll återge dessa yttranden — är äfven af intresse, då den »atelierkritik» de båda kamraterna underkastade hvarandras arbeten, som bekant, utöfvat ett ej ringa inflytande på bådadas utveckling. Ernst Ahlgrens uttalanden i kvinnofrågan göra äfven, synes det oss, nedanstående bref märkliga.

* * *

Hörby, 17 februari 1885.

Kära syster!

Hjärtlig tack för det du skref till mig, och ännu mer för det du bryr dig om att höra något om mitt litterära görande och låtande.

Den bok jag skall ge ut till våren heter »Pengar», är en sammanhängande berättelse, hvars början du redan läst här i manuskript. Jag slutade den i fredags och har nu endast några små ändringar att göra, så är den färdig. En mängd tidningar har redan bebadat dess ankomst till världen. Schéele tycker om den; manuskriptet ligger just nu hos honom. Den är djärf, men i mitt eget tycke ett duktigt arbete med säker teckning och raska färger. Jag skall från ett håll bli nedgjord för den, men det bekymrar mig icke, jag tror att jag skall få ett starkt parti med mig, och om motpartiet skriker bra, skall det endast vara mig en tjänst, ty så går boken åt. Den blir omkring 200 trycksidor.

Lundegård *kan* skrifva mycket bra ibland, men den bit du läst i »Hemvännen» sätta hvarken han eller jag något värde på; den var kasserad, men Hemvännen ville själf ha den, och då skulle han varit dum om han nekat.

Om den pojken får vara frisk och rask, skall du se att det blir karl af honom med tiden, och en duktig karl till på köpet. Jag hoppas det åtminstone, och som kamrater lär man ju något känna hvarandra. Då det gäller att höra och säga sanningen får alltid förkonstlingen ge vika något, och en bit af den verkliga människan tittar fram.

Vi ha växlat både goda och onda ord och det rätt på allvar; jag sätter värde på honom trots hans stridiga sinne. Det finns mycket godt hos honom, om det bara kunde komma fram riktigt, men det är något så kantigt och styft i själfva hans karakter och han skäms ordentligt öfver sina bättre sidor, därför får endast de dåliga komma fram. Jag hoppas på framtiden, och att ojämnheterna skola sätta sig när han blir mera utvecklad.

Hans första bok utkommer ungefär vid samma tid som »Pengar». Den innehåller småberättelser samt en enaktspjes och heter »I gryningen». Den blef färdig samma dag som min, i fredags, och kom till Schéele samma dag som min lunta. Det var en lustig slump, ty vi kappades just att skrifva och ingen af oss visste precis hur långt den andre hunnit med sitt. Pjesen är verkligen af honom, fast jag kritiserat den, så att han fått göra många ändringar. Men på det sättet går han också åt mitt. Det kalla vi »atelierkritik», och det är den nyttigaste kritik som finns.

Vet du, Mårgrete, i förra veckan reste *A. N.* till Korsika för att få varmare klimat för sina lungor. När jag tänker på alla som resa ut, så känner jag mig som en vingklippt flyttfågel. När skall jag kunna komma ut! Då jag fått betalt för boken, tänker jag att kassan skall väl inte vara så dålig, och om jag sköter mig väl, så hoppas jag att benet blir väl bättre igen, så att jag kan spatsera med mina kryckor. Men så återstår det stora frågetecknet: resällskap? Tänk, om allt skulle gå om intet bara af brist på det, sedan jag väl lyckats arbeta ihop pengarne! — Jag frågar alla människor, men ingen skall resa, och hvem skulle för resten vilja fara i sällskap med en sådan fågelskrämma? Jag tänker på det hvarenda dag, ty jag tror att luftombytet skulle göra mig mycket godt, och dessutom kan man inte sitta stilla i ett hål och få nya ämnen att skrifva öfver, man måste se, erfara och lefva. Hvad det är bedröfligt att vara ett fruntimmer! ty man är och blir ändå alltid en tjudrad höna, »det går inte an, och det går inte an». Hade man varit den eländigaste pjask till karl, så hade man opåtaladt fått ge sig åstad hvart man ville och med hvem man kunde. Nu skall man bara få se, att jag skall få sitta hemma, och hvarenda annan litteratörödåga skall ha en utländsk resa att skryta med. Det grämer mig ända in i själen.

Ännu vet jag icke hvad jag får för »Pengar», men både Schéele och Lundegård ha lofvat att klämma åt förläggaren så mycket som möjligt. Lundegård reste i går till Upsala för att med Schéele rådgöra om ett och annat, men om resultatet vet jag ännu ingenting. Så fort han kommit tillbaka till Stockholm får jag bref. Det är fråga om att »Pengar» skall öfversättas till danskan, d. v. s. Herman Bang skulle ställa om det, om han vill. Han kommer till Stockholm och Upsala om en fjorton dagar. Som du ser är jag uppe i det litterära lifvet med båda benen, och nu kommer jag icke ur det, så länge vår Herre ger arbetsförmåga.

Här komma nya författare och författarinnor som en syndaföd; nu gäller det att arbeta sig fram, annars dränkes man däri.

Hörby, 22 februari 1885

Kära syster!

Tack för brevet. Jo du, den kärleken, »som hvarken frågar efter hvad man fruktar eller önskar, blott man vill tiga med det», den är sekunda vara, och inte mycket värd att ha. Jag har en så olyckligt rik erfarenhet däraf, först den kärlek som genom att vägra mig friheten dref mig att i oförstånd utbyta de gamla outhärdliga banden emot nya — oförstånd? Ja, hvem vet! Det var visst den enda vägen för att komma dit jag skulle. *Hur* törnig, har jag förr, innan jag vågat träda i opposition, alltid varit för stolt att låta vidgå. Hur ofta jag stått inför själfmordet och tänkt: »nu *kan* jag inte längre»; det är inte lönt att omtala.

I många år har jag ständigt gått liksom med döden för ögonen, och — ser du — då kommer mycket, som andra anse stort, att synas en så ringa och intresselöst. Allt skall lämnas; det enda man lämnar efter sig är det arbete man utfört — allt det andra: förtälet, aktningen, lidandet, ägodelarne . . . det är intet — borta som en rök! Det var inte mycket att lefva på, och att dö på är det ingenting alls. Nej du, jag har sett det stora, tomma gapet på för nära håll, det, som skall uppsluka oss alla och ändå gapa efter mera: mitt åskådningssätt kan inte gå i de små snirklade fårorna, jag pinas af dessa små — hänsyn och små-lögner hvaraf nästan hela en kvinnas existens är väfd. Ja, det är kanske skam att säga, men jag är nära nog en kvinnohatare.

Af Stockholmsresan blir naturligtvis (eller åtminstone troligen) alldeles intet. Dels därför att jag blifvit dålig igen, dels därför att en litteratörs kassa icke kan räcka till för två personer. Tacka Gud att man kan förtjäna tillräckligt för en! Men nog behöfde jag det. Ty nu är jag så uttråkad och så »uttärd» af småstadsluften, (hvilken aldrig passat mig särdeles väl), att det skulle göra mig så hjärtinnerligen godt att få räta upp min andliga varelse. Jag har ett fasligt begär att träffa andra författare, man har väl en massa saker att tala om, och under min tröja finns det ett förträffligt kamratämne. Jag känner mig allt bra ensam och malplacerad ibland här i min omgivning, ty jag har knappt en tanke, som ej närmare eller afägsnare står i beröring med litteraturen. Jag har helt och hållet gått upp däri.

Du säger att det blefve ett »dyrt nöje» att ligga sjuk i Stockholm. Det förstås. Men det nöjet skulle man väl kuuna undvika, ty kom ihåg att sjukdomen alltid annonserar sig en eller två dagar på förhand innan den bryter ut, ja, stundom en hel vecka, och snälltåget behöfver endast en enda natt att gå hit ned. Hur dyr en sofakupé är, så tog jag naturligtvis hellre den, än utsatte mig för risken att

bli sjuk där. Du skall komma ihåg, att jag haft tid nog att lära känna denna olycksaliga sjukdom. Så fort rysningarne komma, vet jag att timman är slagen, och kan följaktligen rätta mig därefter. Samma risk skulle förefinnas i ännu högre grad vid en utrikes resa. Men äfven då hade jag tänkt mig att vid ringaste symptom resa hem med kurirtåg. Om man är feg, då utträttar man sannerligen ingenting här i världen. »Våga vinna, våga tappa», heter det. Man lever inte mer än en gång; må de som äro skapta till murmeldjur gräfva sig ned i jorden för att få vara i lugn; men den som lidit, så att lugn icke finns, den trår och trängtar upp till ytan, upp till sol och luft. Man är som ett dödsskjutet djur, om det också gällde den sista kraften så vill man resa sig för att draga ett djupt frigörande andetag innan allt är slut och det börjar rycka och slita i de domnande lederna. För dig måste det ju kännas annorlunda: du har varit lycklig.

Jo, syster lilla, jag hoppas ännu — jag skall ännu länge hoppas att du och jag en gång skola få slå oss till ro en kort tid, jag vet icke hvar, men där det finns varmare, friare luft än här. Om jag blir så att jag kan arbeta, så är det väl troligt att jag framdeles kommer att förtjäna mera än nu.

»Frisk», säger du! Nej, mor lilla, frisk blir jag aldrig mer. Aldrig till kroppen, men kanske till själen, om jag kan komma ut och ruska på mig riktigt.

Hade jag varit en karl med dåliga ben och långa kryckor, då hade det ingenting gjort heller, ty då hade jag och Lundegård rest tillhoppa. Men nu är *det* också en omöjlighet. Hur bra det än för resten skulle passa, så passade det sig inte». (Du ser att jag kan witz, fast jag ligger sjuk.)

Jag får emellertid inte uppge hoppet för det, slumpen kan kanske vara gunstigare än man tror. Bara man hade några litterära bekantskaper! Ty att resa med vanliga kameler det blefve förskräckligt — en riktig ökenvandring. Att resa på sommaren vore inte så lämpligt, ty då äro alla teatrar stängda; nej, höst eller vår skulle det vara, då naturen är vacker och det ändå finns lif i städerna.

Men allt det der är säkert helt onödigt att bekymra sig öfver, ty jag blir väl sjuk igen. Usch! Det klämmer som järnband kring bröstet, bara vid att tänka på det.

Så långt jag rabblar ur mig. Du ser att det icke är lusten att meddela mig med dig, som fattas, när du på långa tider inte får bref från mig, utan det är då att jag arbetar så strängt, att jag icke orkar skrifva bref. Jag undantar naturligtvis min kamrat, Axel L., ty när vi arbeta som värst ha vi också mest att säga hvarandra. Det blir roligt att se hans bok i tryck, och jag undrar hvad du skall tycka om den. Jag känner naturligtvis hvarenda bit i den; vi byta ju alltid manuskript. Det är en vana nu, och hvarken han eller jag skulle skrifva så bra, om icke den andres alla små elakheter stode i rödt bläck och grnade mellan raderna. Ja, hans får du se i konceptet. Jag har haft god nytta af dem. Men för all del låt inte

manuskriptet ligga framme, ty kom ihåg att han och jag äro helt och hållet kamrater nu, och det faller icke den ene in att göra något afseende på att den andre är af olika kön. »Författarevetenskapen» är allt, och det finns inga ämnen kring hvilka vi behöfva röra oss som katt kring het gröt. Jag har i smyg läst både anatomi och en del digra franska arbeten i medicin, så att hvad mig beträffar finns det naturligtvis intet af kvinlig sipphet, inte mer än det skulle finnas hos en läkare. Det är således helt naturligt att jag i *bref* blir betraktad snarare som en manlig kamrat än en kvinlig; också kallas jag helt enkelt Ernst.

Nu blir du väl helt förskräckt, du lilla mamma, men jag ger dig lof att helt lugnt granska saken i alla sömmar, och du skall se att det alldeles inte är farligt. Den där sippheten är bara förkonstling och onatur, och den utträttar alldeles ingenting godt, snarare tvärtom. Det har varit den erfarenhet jag fått af min egen ungdom, och den har varit dyrköpt nog. Det jag nu säger har således i många år varit min öfvertygelse, men jag har aldrig vågat mig fram med den så länge jag var alldeles ensam om den, ty jag fruktade att bli missförstådd. Jag är ingen osedlighetens apostel, långt därifrån! Jag ställer tvärtom sedlig renhet öfver allt annat, — verklig gedigen karaktersstyrka, menar jag, men pryderi och förklädesväsende äro mig en styggelse.

Man vågade ej släppa mig ut i världen, därför att jag var en flicka, och min »dygdighet» skulle öfvervakas. En förstörd, förkrympt varelse blef jag därigenom. I fjorton år har hatet till det där fångvaktarsystemet legat och glimmat under askan. Läs nu »Pengar», och du skall förstå hvarför den lever, hvarför den är så stark och frisk, fast författaren ligger sjuk.

Jag har ännu mycket att säga innan jag dör, men — ser du — jag tror inte att jag hinner säga det själf i mina arbeten, därför vill jag draga de unga kamraterna till mig, därför vill jag bli bekant med dem. Jag vet hvilken makt en verklig utvecklad personlighet kan äga, och hela denna makt vill jag lägga som häfstång för detta enda: att visa dem det förvända i den kvinliga »moralitetens» fångvaktarsystem. Mitt gamla hat till det skall ligga i själfva luften omkring mig, de skola insupa den omärkligt men säkert, det skall gå igen i deras arbeten och när jag själf icke längre orkar tala, då skola unga krafter taga fast där jag slutade. För mig är det mer än jag själf, mer än allt annat, och när jag dör, då skall det fortleva. Förstår du mig nu? Nej, inte helt, ty det är så nytt för dig, så härresande. För mig är det så gammalt, så rotadt, så visst som det, att jag lever. Vi kvinnor äro *människor*, som själfva hafva att vaka öfver våra handlingar; vi äro icke en handelsvara, som måste bevakas för den blifvande köparen eller nuvarande ägaren. Se där hvad jag menar; och hvarje arbete det blir mig förunnadt att afsluta, kan endast bli en ny sida af samma sak. Därför måste jag få motståndare, men därför skall jag få anhängare också.

Det skall bli intressant att höra hvad du har att säga om det

här. Det anade du inte. Jag kan bra tiga. Men nu vet du också hvarför Axel L. och jag äro »kamrater» och skola så förbli till dess han är fullfjädrad. Han vet det också. Det är gry i den pojken, och det skall bli något af honom med tiden, om man inte fördärfvar honom för mig; men jag hoppas det bästa.

Nej, du, nu får jag sluta. Gud vet om jag skrivit ett så här långt plakat så på rak arm förr i världen. Men nu har jag lärt mig, dels att någon gång vara oförskräckt och ärlig, dels att i en handvändning rafsas ihop ett långt bref, om det är något som ligger mig om hjärtat.

Nu farväl, hjärtans lilla syster och svara snart.

Din tillgifna

V. B.

* * *

Hörby, 28 febr. 1885.

Kära lilla syster!

Nu riktigt haglar det epistlar öfver dig, det kommer sig af att jag ännu ej fått mitt manuskript tillbaka från S—e och följaktligen för tillfället är jämförelsevis ledig. Tack för ditt bref, hvilket i mina ögon icke hade något annat fel, än att vara mindre långt än jag skulle önskat.

Ja, är du intresserad af »kvinnofrågan», då tar det nog inte så snart slut med vårt resonnemang, ty det är för mig det brännande spörsmålet, och det ligger därför vikt på att jag får så många synpunkter som möjligt, och det kan vara mig till stor nytta att därom få byta tankar med en mogen och rättänkande kvinna som du. Lundegård och jag dryfta saken beständigt. I de flesta fall äro vi ense, men beträffande sättet för utvecklingen äro vi af olika mening, ty han med sin ungdomliga entusiasm vill gå bröstganges till väga, jag, med min mera stadgade erfarenhet, menar att man bör allt låta det gå så småningom. Han vill bryta ned endast, jag menar att man efter hand bör skjuta in något nytt i det föräldrades ställe.

Hvarför skall du »hesitera» för att skriva rent ut till mig? Hvarför skulle vi missförstå hvarandra, äfven om vi vore af olika åsikter? Nej. Endast då kan ett tankeutbyte vara lärorikt, då man utan tvekan kan säga *allt*. Genom att lägga sitt åskådningssätt klart för en annan, nödgas man också lägga det klart för sig själf; det sker ej utan ändringar och rättelser, och just däri består gagnet. Ingen får en lifsåskådning fri och färdig, man måste småningom arbeta sig till den, och många oegentligheter bortnötas därur genom det, att den kommer i nära beröring med och liksom gnides emot andras. Den som aldrig vill tala utan med meningsfränder, den skall stelna i ohjälplig ensidighet.

Ja — mor lilla — jag har varit olycklig, men, jag upprepar det, jag tror att det var den enda väg jag hade att gå. Föräldrahemmet hade varit tusen gånger värre. Det hade varit stillastående. Om jag därför åter stode vid skiljevägen och saknade mod att trotsa

mig till friheten, eller rättare, om jag ännu vore så bunden af gamla föreställningar, att jag skulle ansett att en sådan själfständighetsakt skulle följäs af himmelens straffdomar, ja, då skulle jag otvivelaktigt handlat som jag gjorde. Det hade varit mindre smärtsamt att stanna kvar i de omgifningar, där jag stod, men det hade varit andlig försoffning och andlig död. Här tvangs jag slutligen till kamp och strid, ofta ville kraften svika, och ofta sved det i djupa sår, men det var ändock *lif*, och det blef utveckling.

Vi äro mera ense i fråga om kvinnans ställning, än du tror. Äfven jag anser att hennes rätta, hennes lyckligaste och mest natur enliga verksamhetsfält ligger inom familjen, som maka och som moder. Det gifves undantag, (och det är väl naturens ordning, efter det finns större antal kvinnor än män, så att icke alla kvinnor kunna bli gifta, om ej månggifte skulle tillstädjas) och dessa undantag, dessa liksom könlösa arbetsbin, hvilka icke synas bestämda till hustrur och mödrar, icke till att vara blott en hjälp, en viktig ovärderlig hjälp i en mans lifsvärf, dessa undantag — säger jag — måste få full frihet att ägna sig åt ett själfständigt arbete, ett sådant, som kan taga hela varelsen i anspråk och gifva dem ersättning för hvad de gå miste om genom att ej kunna sluta sig till någon med den varma, oförbehållsamma innerlighet, som är nedlagd i själfva kvinnonaturen.

Men då intet mänskligt öga är skarpt nog att redan i barndomen se hvilka af de blifvande kvinnorna en gång komma att räknas till undantagen eller hvilka som enligt regeln gå helt upp i en annans existens, så tror jag, att det vore godt om flickors uppfostran blefve tämligen likställd med pojkars, ja, i en framtid tror jag att samskolor möjligen kunna vara af gagn.

Den fördel som vinnes af likställighet i uppfostran är: 1:o att ogifta karlar kanske prutade af något på en viss hemlig ringaktning, som de i allmänhet äga för kvinnan, hon skulle genom att äga samma kunskapsförråd betraktas mera som en like; 2:o skulle den intellektuella klyfta, som så ofta finnes mellan man och kvinna bli mindre, de skulle i äktenskapet bättre förstå hvarandra, det blefve lättare för en man att finna en motsvarighet inom »det täcka könet», en som stode på hans bildningsgrad och fullt kunde dela hans sträfvan, utan att han behöfde sänka sig ned till henne med ett slags medlidande; 3:o skulle de där undantagen redan från början och så att säga gratis ha fått den för dem nödiga skolunderbyggnad, på hvilken de sedan kunna bygga vidare, antingen i teoretisk eller praktisk riktning. Med ett ord, man bör göra det lika lätt för en ung flicka som för en ung man att taga sig fram på egen hand, ty i samma mån som frestelsen, att i ekonomiskt betryck för penningar ingå oegentliga och falska äktenskap, minskas, så skola antalen af verkliga äktenskap tillväxa, ty valet skall bli mera fritt, mera medvetet.

Som du ser är det alldeles icke emot äktenskapen jag strider, utan endast emot karrikatyrerna däraf. Det finns enligt min tanke ingen större ära, ingen högre lycka för en kvinna, än att vara en

bra karls hustru; om de två hålla af hvarandra så som två människovarelser kunna göra det. Det är ju klart, att hvad än en kvinnas ställning i samhället måtte vara, hon skulle lämna den, om den »rätte» verkligen kom. Hon ägde kanske den fördelen, att vara ledig då han kom, just därigenom, att hon ägde en själfständig ställning. Eller hvad?

Att jag, »om jag vore karl, skulle föredraga en 20 års flicka, som vore barnslig och obevandrad i allting?» Nej, för ingen del. Då skulle jag åtminstone anse mig böra underrätta henne om en hel del, innan jag gifter mig med henne. Jag skulle anse det rent af som en skyldighet att göra det. Eller också kunde hon på goda grunder anklaga mig för att ha »sält katten i påsen». Detta ämne har jag för resten afhandlat i »Pengar». Det skall bli roligt att höra hvad du säger därom.

Hur det känns, »när ingen med intresse följer ens företag» har jag en tämligen rik erfarenhet af. Ja, blif icke mulen, lilla syster, jag vet nog att *du* intresserat dig för mig, men du har varit så långt borta och vi ha sällan varit i tillfälle att göra gemensam sak. Det gläder mig mycket, att du ej serverade mig en moralkaka för det jag sade »våga vinna, våga tappa». Vet du, halfhet och feighet förefalla mig så ytterligt lumpna — buh! Det är så godt att veta, att de få, man håller af, se till motivet och den redliga viljan i ens handlingar, icke blott till resultatet, hvilket man icke alltid kan befalla öfver. Och, vet du, aldrig hade jag kunnat göra min novell så rask, som den är, om jag ej känt glädjen öfver att ha en kamrat, som skulle förstått mig och som skulle gillat min bevekelsegrunder, äfven om andra envisades att misstyda eller med klander kastade sig öfver det hela för att sönderslita det. Och så tanken på, att kan inte den ene lyckas, så skall väl den andre! Bara man håller ihop.

Jag undrar alls icke på, att du är så förtjust i ditt hem, det skulle jag också vara, om jag haft den lyckan att äga ett riktigt eget litet bo; här har jag alltid känt mig som en väl omhuldad inackordering, som nog värderar det han har, men ändå skulle tycka om ett hem, där han kunnat inrätta allt efter sitt hufvud.

Jo, kunde man bara bli frisk! Då tycker jag lifvet måtte vara så ljusst och gladt nu, att slagskuggan af de förgångna åren skulle sjunka ihop till en enda svart rand, mot hvilken allt annat bara skulle sticka dess ljusare af. Men det vore för mycket, det vore mer än en människa har rätt att äga för sin privata räkning, tror jag. Men kunde jag blott bli en smula bättre, så att jag obehindradt kunde stulta omkring med mina kryckor och henta friska intryck för nya arbeten, så skulle jag vara fullkomligt nöjd. Man känner sig så eländigt maktlös af att ligga i en säng och icke kunna röra sig, det inverkar på sinnet också. — — — — —

Efter detta år (1885) blifva breffen till systemen mer sparsamma. Victoria Benedictsson var af en alltför trofast natur för att känslorna för de gamla vänner, hon en gång hållit af, skulle svalna, så mycket mindre då, när det gäller den innerligt älskade äldre systemen, men nya omgifningar och intryck och författareintressena, som allt mer och mer togo hennes tid och tankar i anspråk, gjorde behovet af skriftliga meddelanden med andra än de litterära vännerna mindre kännbart. Och ju mer hon förlorade andligt förfäste, ju mer tyckes hon vilja lossa på de band, som fästade henne vid det förflutna.

Och så se vi henne drifvas som af en oemotståndlig makt allt närmare och närmare detta »ohyggliga», som på en gång lockade och skrämde. Ett år innan hon föll offer för den fixa idén att göra ett våldsamt slut på ett lif, som tyckes henne så värdelöst, skrifer hon följande djupt sorgmodiga bref till sin syster. Den svåra litterära motgång hvarom hon talar såsom den bidragande orsaken till den med förfärande intensitet hos henne återuppväckta ledan vid lifvet, var en i den danska tidningen, Politiken, förekommande dräpande kritik öfver hennes roman, »Fru Marianne». Med denna kritik ansåg hon sig litterärt sedt nedsatt till 'underklassen', och miste all sin mödosamt tillkämpade själf tillit. Hon skrifer:

(Köpenhamn,) 12 juli (1887).

Kära syster!

Jag kan endast svara ett par ord, och du får ej taga den karga tonen för ovänlighet. Jag är för trött och för själssjuk till att kunna afgifva långa förklaringar.

Jag har i min litterära verksamhet lidit en svår knäck, jag har utstått en själskamp, som tagit alla mina krafter. Jag är blott en trasa. Jag har stått vid randen af själfmord, och endast mina vänners omsorger och finkänsliga tillgifvenhet ha räddat mig från detta ohyggliga, för hvilket jag själf ryser tillbaka. Det värsta är öfver, men jag är svag som ett barn, och det tycks mig som om mitt inre blifvit krossadt af ett hårdt slag, det skälfrer och blöder och jag lider oupphörligt af en dof, hemlig smärta. Jag är långt ifrån återställd och minsta tillfällighet skulle nu tynga ned vågskålen och komma mig att göra slut på ett lif, som syns mig så tomt — så förfärande tomt.

Jag vet att du har nog af sorg och bekymmer. Jag vill vara stark, jag vill trösta och uppmuntra, men jag är som en dödsskjuten hund, jag kan knappt ge ett tecken att jag håller af mina kära.

Om ni vill behålla mig, om det kan vara en glädje att ibland se mitt sjuka ansikte, så glöm en tid bortåt att jag finnes i världen, jag ber för din egen skull: du skall sakna mig så mycket. Det är inte tomma fraser detta. Det är en varning. Kan jag inte åter-

vinna sinnesro, så kan jag icke lefva. Det är ett gammalt ondt detta.

Jag förstår hur egoistisk jag skall synas. Jag förstår att detta är egoistiskt. Men kära lilla syster, du har ju alltid hållit af den yngsta stackaren, — hon, som fått gå så fattig genom lifvet, att hon aldrig vetat hvad lycka velat säga. Och du har ju sett huru jag kunnat lida med tålmod utan att klaga. Nu kan jag icke; kraften sviker. Unna mig ro; och jag skall kanske kunna lefva. Du håller ju af mig; tänk att det är för mig du sträfvar och fördrager. Tänk att det är *mitt* lif du återköper för hvarje dag.

Hvad jag är hård, tycker du — och hänsynslös. Min kära lilla syster, jag kysser dina händer, men jag har icke så stor kraft att jag orkar lyfta en knappål.

Låt mig slippa att berätta. Jag skickar ett par bref och ett telegram. Du kan se att det varit allvar.

Det är mig icke möjligt att stanna i Hörby den första tiden. Mjältsjukan skulle komma igen. — — —

Troligen reser jag hem på söndag, men blott för att packa mina koffertar och göra mig i ordning på några dagar, så reser jag till Geijerstams på Dalarö ute i Stockholms skärgård. Jag stannar där en längre tid, inackorderad hos dem; jag vill se om icke ombyte af vistelseort i förening med umgänget med vänliga, nya människor, som jag håller af, skall kunna verka helande på mitt sönderslitna sinne.

Detta är mitt sista hopp. Misslyckas jag, då är min arbetskraft bruten för alltid och jag en förolyckad existens.

Din
V. B.

* * *

Ännu ett års kamp och denna djupt tragiska existens afslutades i Köpenhamn natten till den 22 juli 1888.

Krycke-Britta.

(Forts. från häft. 1.)

Det drog ut på året. Aldrig har jag upplefvat en så brännhet sommar, himlen var riktigt hvitblå från morgon till kväll och på två månaders tid föll inte en droppa regn. Kreaturen hade ej ro på sig längre än när de stodo i den grunda sjön, som låg utanför hagen, och gräset torkade bort, så det var ängsligt att se sig omkring. Folk började tänka på att det fanns en Gud, och när man bad från

predikstolen om regn, läste gubbarne efter, så det gick som en ångest-suck genom hela kyrkan.

Vår Herre hörde sucken och svarade på sitt vis. I stället för korn och must sände han en dödsängel, som gick och mejade och mejade och sade på sitt tysta sätt: 'Blir det inte så många kärftar, så blir det heller inte så många munnar'.

Det var en fasans tid. Förut var det som hade man knappt vetat det man gick emot döden, men nu såg man hans stora, svarta skugga öfverallt; lågo några stickor i kors, skrek ugglan utanför knuten eller blef det en dödrand i brödet, strax hette det: 'hvems tur är det nu?'

Jag vet ej hvad det var för en sjukdom, ingen förstod sig på den och det var långa vägar till läkaren. Honom trodde dessutom ingen på; 'den, som ska dö, han dör, och den, som ska lefva, han lefver', sade man och därmed fick allt ha sin gång. Förstås — de hade en finngubbe, som gick och läste och plåstrade med de sjuka, men aldrig blef det bättre för det. Krusad och mutad var han emellertid för hvart ord han sade. Värst var att han dref omkring på sådana ställen, där det ännu var friskt. Dit kom han för att röka och råda, men min tanke är, att han förde eländet dit. Men hvem trodde på det; allmogen skrattar bara åt den försiktige och frågar: 'hvem smittar den förste?'

Aldrig glömmar jag hur led jag var åt den gubben. Han gick och smusslade och lagade till påsar, som vi skulle bära kring halsen, och i dem hade jag, gudnås, ett finger med. Först och främst fick jag åderlåta den stackars tuppen och prätta bloddroppar ur hans kam, sedan fick jag rifva och leta i alla vinklar och vrår efter spindelväf, så var det att sopa ner sot från skorsten, korsa en hvitlök och sen till sist att sy in smörjan i små eldröda silkespåsar. När det var väl bestäldt, tog han dem och rökte och mumlade och så trodde de att det var hälsan själf, de undfingo. Jag för min del kastade min påse i spisen.

Nå — en dag skickades kloka far efter för att läsa öfver husbonden, som kände sig skral. På den tiden hade jag inte mycket begrepp om andliga ting, men när jag hörde honom sitta där och rabbla opp fader vår baklänges: 'redaf råv mos rä i nelemmih' . . . och så vidare, blef jag så arg, att jag hade lust att ge honom ett slag på käften för hvart enda bortvrängdt ord. 'Låter det så syndigt för vår Herre som det låter för mig', tänkte jag, 'så beklagar jag

husbonden', men det vågade jag inte nämna, ty matmor trodde ju på fimgubben som på ett evangelium.

Dagen därpå var husbonden så kry att han kunde gå opp, och nu skulle kloka far prisats mer än han var värd, om ej Sven, husets enda barn, legat där och kämpat med sjukdomen. Han var ju ung och kraftfull, men febern tog honom så starkt, att man snart nog såg hvart det bar. Och tänk . . . nu kunde han ej fördölja, hvad han hade på hjärtat. Han ville ej se någon annan bredvid sig än mig, ej taga mot en vattendryck utan ur min hand, och när han hade sin sans, talte han så innerligt om sin kärlek . . . Husbonden ruskade på hufvudet och sade förstulet: 'Håll med honom, det ska man alltid göra med de sjuka, hur galet det än är'. Men matmor visste bättre och brast i gråt.

När han hade kämpat ut och låg där så tyst och hvit, sade hon: 'Britta, nu må du höra det, han brydde sig aldrig om Elsa, jag visste det hela tiden. Allt ifrån det han var barn hade han sitt eget sinne, och tog jag ifrån honom ett, nöjde han sig aldrig med ett annat. Inte hade han det efter hvarken mig eller Johan, men syster min var en sådan där människa; hon fick kärlek till en stackare, som hon inte kunde få och blef det inte han, så blef det heller ingen annan'. Men när Sven skulle svepas, gick jag till grannens och tog utan förfrågan myrtnen ur det soliga fönstret och bar den åter öfver till oss. Nu tyckte jag att den var min, min med hvartendaste blad, hvarendaste blomma, som stod så fin i knopp. Jag bröt alla de snöhvita knopparne, alla de välluktande kvistarne och lade dem kring hans panna och hår, stack dem i hans kalla händer, bredde dem i gröna ringar öfver hans svepning, jag gaf honom sörjande både krona och krans . . .

Hå ja, inte var det något roligt just med den kärleken, men det sade jag förut. Vi tala heller inte vidare därom. Jag fick minsann inte mycken tid till att sörja och gråta. Var det den första kistan de buro ut, så inte blef det den sista. Matmor dog och på grangården bröt sjukdomen ut och tog bort tre barn, bland dem den vackra Elsa.

'Rätt hvad det är, får hon väl också sin knäck', sade kloka far, som hatade mig därför, att jag inte gick och bar på hans trollpåse. Jag fick ingen dödlig knäck, men när jag såg huru de foro bort med det ena liket efter det andra, tänkte jag på hur litet gods och gull hjälper mot olyckan och döden, och jag sade i mitt hjärta: 'Bror min må gärna ha sitt och mitt med, vi få lika mycket med oss i grafven'.

Nu kan fröken vara trött på att höra talas om det här eländet, jag hoppar också tvärt öfver det tillika med många år, som flöto fram litet här och litet där. De voro sig tämligen lika, arbete och släp, men likväl utan bekymmer, ty Gud har ständigt förlänat mig en god hälsa. När jag var omkring 40 år fick jag lust att flytta till hembygden, och så bar det sig så, att gubben Niklas Ersson råkat komma ut för olyckan att bryta ryggen af sig. Jag var trött på att rackla från det ena stället till det andra och han behöfde en människa, som såg om sig, och så kom jag hit i stugan. Och väl var att jag kom; gubbstackarn hade aldrig kunnat få någon, som varit honom till lags, än hade de varit för unga och slarfvinga, än för gamla och envisa . . . Nå, själf var han visst ingen fullkomlighet, men jag var inte förvand och hade ingenting roligt att vänta på här i världen. Tolf år — har jag här upplefvat med honom.

»Tolf år härinne med en krympling», sade jag, mitt hjärta lik-som sammanprässades. — »Britta, hur kunde du uthärda? . . .

Äro vi nu där igen, uthärda . . . som om jag ej haft värre än så. Jag tyckte inte illa om att få vara min egen herre och styra och ställa som jag ville, ty hurudan nu gubben varit mot andra, mot mig sade han aldrig så mycket som 'kas' engång. Folket tog sig så för att skälla mig för Krycke-Britta, därför att jag var liksom ett litet stöd för honom, men det oroade mig sannerligen inte.

»Britta, hvarför gifte du dig inte med honom?» frågade jag oförsynt.

Gifte mig . . . Åh, jag var väl klokare än så . . . En gång talte han ditåt, men jag sade rent ut, att jag ville ha det så ställt, att jag kunde komma min kos, om jag ledsnade. 'Äfven' — tillade jag, — 'torde det hända, att den ändringen inte gjorde Er hvarken sällare eller spakare'. Det sade han ingenting emot, men invände som så, att det väl ändå kunde vara bra att ha sin egen stuga. Då skrattade jag högt i sky och svarte att jag finge väl något skjul att dö under, när den dagen blef.

Sedan dess talade han aldrig vidare om giftas, men tro inte att han tyckte sämre om mig för det, han såg nog att jag vårdade mig om honom och hans ägodelar . . . Ja, det tänkte han nu på mera än jag visste af.

Det sista året han lefde liksom tärdes han bort och då var jag bunden vid hans sjuksäng snart sagdt natt och dag. En tid före han dog sade han: 'Britta, tag fram papperen, de ligga i mitt lilla halmskrin'.

Då lyfte jag opp kudden och tog fram skrinet, som alltid låg under hans hufvudgård. Så visade han mig svart på hvitt på, att jag var arfvinge till allt hvad som fanns i hans ägo. 'Ingen tar det ifrån dig', sade han, 'ty det är riktigt skrifvet och lagfaret. Kyrkstöten därinne och skolmästaren ställde om det, när du var borta i våras; inte begriper hvarken du eller jag hvad som står på papperet, men rätt är det'.

'Åh, det har jag då aldrig kunnat tänka mig', sade jag i första häpenheten.

'Just därför ska du ha det', sade han, 'hade du varit af den där andra ullen, så hade du sannerligen ingenting fått'.

'Men släktingarna dina, hvad skola de säga?' brast jag ut.

'De må säga hvad de vilja', svarade han liksom litet förnöjdt.

Det gjorde de med och det var minsann ej för roligt att höra på . . . fortfor gamla Britta sorgmodigt. Han låg ännu ofvan jord, då de kommo hit och ville lägga sig till allt hvad som fanns. När de då fingo höra hur det var ställt, blefvo de stormovettiga och sade att det var detta, som jag gått och krusat för alla åren, att jag stulit deras arf och varit en orm, som gubben, stackaren, närt vid sitt eget bröst. Jag blef alldeles som förstörd i hufvudet, där låg karlen död i kammaren och här stodo de och kallade mig för tjuf och orm. Jag storgrät och utropade: 'Tag allt i Guds namn, jag har aldrig bedt om det!'

Men då bar det sig inte bättre än att grannen härintill, kyrkstöten, stått i förstugan och haft ett öra med inne i stugan. Han var ej den, som var försagd, han steg in och läste lagen för dem och det så det ljungade. Och så sade han till mig: 'Gubben har själf gnott ihop hvarenda styfver och de ha vid Gud ingenting att pocka på. Hon är ett nöt, Britta, behåll det hon har fått, det är inte mer än rätt, och rätt ska vara rätt'.

Så behöll jag hvad som var lagligen mitt och frågade litet efter hvad släkten tyckte. Det gick dessutom ingen nöd på dem och brytt sig om gubben hade de då aldrig i lifvet gjort.

»Nå, din bror då», afbröt jag, »hvad sade han, när han fick höra att du ärft stugan?»

Min bror — hå, den stackarn hade inte mycket att säga hvarken om ett eller annat. Just vid den tiden började man glunka om att han hade det svårt. Jag såg honom sällan, ty han var krasslig och satt mest inne. Hustrun var död, sönerna hade öfvertagit allt, delat gården, eftersom ingen ville vika, och satt gubben på undantag.

Ja, den där undantagskammaren brukar alltid bli trång och brödet, som går genom barnens händer, blir ofta en tårdränkt spis. Pojkarne hade alltid varit styfsinta och när de togo makten var det minsann inte för att släppa efter. Så var det ju också liksom en vedergällning och jag tänkte mera än en gång: 'Nu pekar vår Herre på honom, nu får han sin lön'.

Och så lät jag år efter år rinna bort och tänkte aldrig på att söka opp honom i hans bekymmer. Jag arbetade och förkofrade mig, hade aldrig annat än hälsodagar och hängde så fast vid stugan och världen att det var som skulle jag aldrig därifrån.

*
*
*

Men så pekade vår Herre på mig med.

Vi fingo en ny prest i församlingen och folket började gå till kyrkan för annat än att visa sina bästa kläder och träffa sina bekanta. Den gamle prosten -- som jag ju talat om -- hade brukat vända på fjärdingen och läsa opp samma predikningar år efter år. Ja ja, orden voro ju ej att förakta, men folk blefvo så vanda vid att söndag efter söndag, högtidsdag efter högtidsdag höra ett och detsamma, att de slutligen inte hörde på det alls. När nu den andre kom var det nästan som hade han predikat en ny lära och man började litet hvar vakna opp.

Så satt jag en söndag och hörde på honom. Han talade just öfver de orden: 'Kan du icke älska din broder, som du ser, huru skall du då kunna älska Gud, som du icke ser'. Och så beskref han det hårda, själfviska människohjärtat, så att jag måste känna igen mitt eget. Det var som hade han talat hvart eviga ord bara till mig.

Hon satt tyst en stund, skuggande ögonen med handen, så suckade hon och begynte åter:

»Ja, det var väl att vår Herre fick makt med mig, väl att jag inte fick sitta här ensam i stugan och försjunka i själfviskhet. Guds vägar äro ej våra vägar, det är då en dagsens sanning, ty hade icke högre kärlek tvingat mig, så aldrig hade jag satt min fot inom den gamla fädernegården för att taga vara på min broder.

Men nu måste det ske. — Herre Gud, hvad jag minns det väl . . . Begge sönerna voro gifta och bodde med hvar sitt hushåll under samma tak. Barnen deras hade kommit i gräl och de trängde in med snyftningar och rop: 'Mamma, får Karl taga ifrån mig mitt äpple'. Och så en annan röst, som var mera försigkommen: 'Du får

inte äppet, det har inte vuxit på era trån, jag såg hur du tog det under vår stora apel'.

Min brorsons hustru gick bort till fönstret och tystade på dem. 'Åh, det är ett sådant kif och väsen på de barnungarne', sade hon i trött ton. 'Ni må tro det är icke roligt att bo två hushåll tillsammans, icke roligt hvarken för små eller stora'.

De sista orden uttalade hon nästan hviskande; det föreföll mig som hade någon suttit moltyst och lyssnat i rummet nästintill.

Håja, inte ditt utan mitt . . . det var ju endast den gamla striden, som ska kämpas så länge världen står och människohjärtat gräver sig ner i jordens mull. Intet undrade jag på barnen inte.

'Jag hör att hon vill tala vid gubben', fortsatte kvinnan och mannen tillade småslugt: 'Jag tycker faster skulle inte ha något otaladt med honom vidare'.

När de så hörde att jag tänkte ta hand om honom på hans ålderdom, visste de först inte hvarken hvad de skulle säga eller tycka. 'Tror hon kanske inte, att han har det bra här?' sade slutligen min brorson och hustrun bifogade högljudt: 'Det går minsann ingen nöd på honom, inte kan han så mycket som klyfva sönder ett vedträ till bränsle, men plocka i sig och äta, det kan han riktigt bra det'.

'Jag reder mig godt, som I nog kännen till', vidtog jag, utan att svara på tal, 'han är min ende bror och står mig närmast i världen. Det kan ju vara roligt både för honom och mig, om vi nu flyttade tillsammans och försökte lätta livets börda litet för hvarandra. Jag är så ensam och det känns ofta tungt att sitta timtals utan att ha en människa att tala vid'.

De sågo åter på mig som trodde de att jag var från vettet. Jag hörde tydligt steg som tassade från dörren och en hviskande röst höjde sig och sade: 'Vi lägga oss inte i det, jag vill inte ha en kaka med på det baket . . . Människan kan göra hvilket hon vill'.

'Seså ja, nu lyssna de igen', hviskade hustrun med en hvass sidoblick. 'Ja', fortfor hon högt och vände sig rakt till mig, 'jag begriper mig nu inte på er, men så mycket kan jag säga, att inte blir det något att få efter honom'.

Mitt tålmod var ej mera än mänskligt, men jag lade band på mig och sade: 'Säg nu strax, hvar min bror har sin kammare, jag känner till huset här och ska själf söka opp honom, ingen behöfver besvåra sig'.

Så kom jag äntligen in till honom, där han satt så ensam och öfvergifven, och jag tog honom genast ut med mig. Han föreföll

mycket äldre än han var, ja, han var nästan som barn på nytt och gjorde hvarken motstånd eller förfrågan.

'Känner du igen mig, Lars!' sade jag; 'vi äro barn af samma fäder och samma moder.'

Han såg på mig och nickade. 'Jag är så gammal, så gammal, snart åttio år, begriper inte, hur man kan vara så gammal, ingen nytta till, bara äta och dricka' . . . Och så knäppte han ihop händerna och slöt de trötta, vattniga ögonen.

'Jag är många år yngre än du, Lars', sade jag, 'och frisk som en nötkärna. Vi båda syskon slå oss ihop, jag blir ditt stöd, det är ju alldeles som det bör vara. Vår Herre vill ha det alldeles så' . . .

'Alldeles så', upprepade han, men tycktes för resten knappt uppfatta mina ord, 'jag ville så gärna ha litet snus. Om det bara inte vore så dyrt . . . Om jag orkade gå till handelsboden, skulle jag bedja om litet . . . När man blir gammal är det så svårt, det värker i alla leder, man duger ingenting till, bara äter och dricker' . . . Där fick han åter de orden på läpparne — han hade väl hört dem för ofta, stackarn.

'Nu gå vi i Guds namn', sade jag och tog honom vid handen.

'Men om jag säger att det inte får ske', högg min brorson till och kom ett steg emot oss.

'Så går jag till presten och frågar, om jag bör taga vård om min broder eller ej', svarade jag och såg honom i ögonen, så att han skämdes, vände sig tvärt och gick.

Men hustrun sprang efter en snygg rock och hängde öfver den gamles paltor. 'Ja, du tänker på hur det ser ut för byfolket', sade jag, 'men du tänker icke på vår Herre'.

'Ja, hon må gärna försöka sig med honom', gentog kusinen hårdt, 'jag trodde annars att hon hade haft nog af honom.'

Jag teg och bror min suckade djupt. Då liksom kände jag på mig att han hade ett minne af det förflutna och jag tyckte dubbelt synd om honom. När vi kommo ut på gården och gingo förbi de kifvande barnen, tänkte jag ovillkorligt: 'stackars barn, I växen opp till ett syndastraff'.

— Så flyttade han till mig i stugan och var här ända tills han dog.»

»Åh, Britta, hvad du gjorde rätt», sade jag varmt.

'Jag kunde ej göra annorlunda', svarade hon enkelt, Lars blef så småningom bättre till sinnes, frisk blef han aldrig och humöret var litet ledsamt ibland, men när plågorna gáfvo honom ro, kunde

man riktigt gläda sig åt att han hade det så lugnt och godt på sina gamla dagar.

Och så fick jag den hugnaden se huru han fick en tanke på de himmelska tingen. Han var ju så gammal och skröplig och hade just aldrig tänkt på Gud i sina friska dagar — men 'Herrans nåd — står det — 'varar evinnerligen', skulle den då icke vara lifvet ut?

Jag läste ju ofta för honom ur Nya Testamentet och förklarade så godt jag förstod. Men merendels rörde han ihop andligt och världsligt, så att man kunde både skratta och gråta vid det. Jag minns att en gång frågade han om jag trodde att han skulle få snus i himmelriket, en annan gång, om han skulle få ha den bästa blå rocken i hvardagslag där. Jag fick då svara honom så som man svarar barnen, då de fråga om de få karameller och leksaker i himmelen: 'Vår Herre ger sina barn nog och öfver nog, hvar och en får sin bägare full och ingen kommer att titta snedt på om den enes är litet större än den andres'. Ja, här såg man, riktigt som i en spegel, hur fåvitskt den handlar, som uppskjuter sin sak med Herran och offerar sina bästa krafter åt fåfänglighetens tjänst. Men mot det sista liksom klarnade det opp något i hans själ . . . jag förstod det på hans ord . . . de säga, det sker så ofta emot döden.

* * *

Hon tystnade, men jag satt som väntade jag på mer.

Hon log. »Ja, nu är historien slut, det var intet märkvärdigare» . . .

Men jag sade återigen: »Så rätt, så rätt du gjorde, Britta.»

»Åh, det var ingenting», svarade hon och slog ifrån sig med handen, »hur mycket har jag ej försummat, hur mycket har jag ej lefvat mig själf.»

Jag tryckte tigande hennes hand. När jag gick följde hon mig ut i förstugan och då jag kommit ett stycke på väg och såg mig tillbaka, stod hon kvar i dörren och nickade. Den hvitbrokiga katten sprang jämte mig en stund, men han tänkte på ullsacken och vände snart om.

Jag gick hemåt. Molnen hade delat sig och himmelen lyste fram klar och hög, luften kändes friskt stärkande, horisonten var mörkt blå och hela landskapet hade fått en annan färgton. Allt hade liksom höjt sig, samlat sina skingrade krafter och beredt sig på något bättre.

Och det kom. Solljus, solljus!! Den lilla snön, som låg kvar

på kyrkotaket, började blixtra och blinka i hvart enda korn, dufvorna däruppe i klockstapeln sträckte på sina fina, skimrande halsar och började kuttra, de bjärta pappersrosorna fingo förklarade färger, det röda blef blod, det gula blef eld, det blåa blef himmelsk azur. Solljus, solljus!! Jag kände mig med ens glad som ett barn och måste knäppa mina händer. »Gud ske lof, det finns något annat än moln och skuggor, Gud ske lof!»

Anna Knutson.

Några svenska nutidsromaner.

Holger Vide af Amanda Kerfstedt.

Prometheus af Axel Lundegård.

Camilla af Richert von Koch.

Lena af René.

Holger Vide, roman af *Amanda Kerfstedt*.

Det är flera år sedan vårt land mottog något större arbete af denna författarinna, hvilken i så hög grad lyckats att förvärfva sig allmänhetens erkännande och intresse. Åtskilliga till omfång och innehåll mindre betydande publikationer, såsom ungdomsböcker och bidrag till den mer efemera litteraturen i kalendrar, tidskrifter m. m., hafva ju med hennes välkända signatur utkommit, men denna Amanda Kerfstedts senaste bok är dock af helt annan innebörd och af helt annat värde.

»Holger Vide, roman», står det på titelbladet, men är det en roman i den mening, man af ålder och af vana tillmätt detta ord? Knappast, ty det, som egentligen berör oss, handlingarna, utvecklingen, försiggår vida mera inom än utom de skildrade personligheterna. Själfva historien må till sina yttre drag lätt antydast. En under enkla, tarfliga förhållanden fostrad ung man fäster sig under utvecklingsåren vid en ung flicka, som under denna tid varit hans stöd och hjälp. De båda unga ha ingått ett förbund för framtiden, men på hur lösliga grunder detta skett, framgår af Holgers bref, som börjar boken. Han erkänner sin förbindelse till den Nina, som en gång varit honom en så trofast bundsförvandt, men han »älskar» henne ej, och ett äktenskap utan kärlek är en lögn, han vill blott lefva i sanningen och alltså vill han göra förlofningen om intet. Ninas svar härå är särdeles

originelt, liksom öfverhufvud brevväxlingen emellan de unga tu. *Hon* ser icke de höga etiska sanningskrafven, *han* tvingas att erkänna hennes praktiska syn på tingen och så afslutes äktenskapet. Nina ingår däri med en fast tro på att hennes insats, viljan att göra *allt* för mannen, verkligen skall kunna skapa lyckan, under det Holgers medvetande att blott hafva gifvit efter utan att släppa tanken att »en man låter sig icke bindas utan vrede», redan från början likasom kartlägga de klippor och skär, på hvilka den äktenskapliga lyckan skall komma att stranda.

Och strandar gör den. Men oafsedt den hos en läsande allmänhet alltid öfvervägande önskan att se allt i ljust, att få vara med om hur allt reder sig och går väl på slutet, måste dock äfven en mera tänkande läsare, som med sympati följer författarinnan och i regeln icke tror på någon förhärskande rosenfärgad kolorit öfver lifvet, dock framställa en fråga: hvarför går det dessa båda, Holger och Nina, så illa? Båda äro ju kraftiga och begåfvade personligheter, och dock i trots af allt som borde förenat dem, i trots af det gemensamma föräldraskapets mäktiga inflytande, finna de icke hvarandra, förrän det är för sent. Och hvarför är det för sent? Att Holgers blinda egoism och något själfrättfärdiga förträfflighet måste lida ett nederlag, är ju själfallet, men hustruns öfvergifvande af makans och moderns plikter synes oss framgå af ett, i ett exciteradt ögonblick med reminiscenser från Dockhemmet fattadt beslut, icke resultera af ett moget öfvervägande. *Hon* borde icke hafva trott på de falska orden om olyckans följder, att olyckan fördärfvar karakteren, icke låtit öfvertyga sig att just hon skapade mannens olycka. Men då så skett, var motivet för hennes flykt ädlare och djupare än *Noras*, likasom hennes själsbildning står högt öfver dennas.

Förf:s namn är oss en borgen för att detaljbehandlingen lämnar föga öfrigt att önska. I detta afseende må hänvisas till den ypperliga skildringen af förlofningsfesten i mästern Sörens hem samt lifvet i universitetsstaden. Äfven åtskilliga hufvudstadsvyer och landsortstyper äro utmärkta; bäst kanske ändå den dråpliga *Mari* och hennes *Anderson*.

Att vid anmälan eller granskning af ett verk, tillhörande den nutida skönlitteraturen, utförligt redogöra för dess innehåll och omnämna alla märkligare personer och händelser, synes mången med rätta vara ett mindre grannlaga beteende mot såväl författare som förläggare. Allraminst borde detta ske, då det är fråga om en bok, som på hvarje blad bär spåren af varm, djup, stark känsla, af finhet

och förstående i sjäslifvets analys jämte ett allvarligt, sofrande arbete för att finna uttryck för alla de ständigt skiftande stämningarna. Man erinre sig den egendomliga och intagande episoden vid den stäckars förolyckade Dillners första införande i berättelsen, hans ödesdigra och halft ofrivilliga, halft omedvetna ingripande i Holgers och Ninas lif, hans sjukdom och död, hvilket allt som i en brännpunkt samlar och bildar Gott Dills rörande saga. Det som just gifver boken dess så underligt fängslande behag, är att förf. låter oss likasom se in i den dolda verkstad, där alla dessa olika karakterers böjelser, intryck och erfarenheter förarbetas, där de sammansmälta för att, när tiden är inne, framträda i dagen som den beslutna, den fullbordade gärningen. Förf. har äfven på mer än ett ställe påvisat konsekvensernas oböjliga lag: »så som du handlat i tanke, ord och gärning, sådan måste följden bli», och på ett ställe kallas ock »konsekvenser det enda förfärliga på jorden».

Ninas karakter förefaller läsaren mera naturlig, mera följdriktig och är en illustration till den ännu mångenstädes gängse teorien om den »hejdlösa själfutplånelsen»; Holger däremot, den rikt begåfvade, högsinnade mannen, bär nästan alltigenom i sitt förhållande till Nina som en bindel för ögonen af förutfattade meningar och fördomar. Han tyckes i fråga om giftermålets ingående bort antingen icke hafva gifvit efter eller, när han gjort det och en gång Nina var hans hustru, hafva haft nog förstånd, nog lifserfarenhet för att för bädas skull aflägsna alla onyttiga, oriktiga tankar och det resultatlösa, vanmäktiga begäret att »skaka oket», som han själf säger, under det han för öfrigt på allt sätt söker att ignorera, isolera sig från allt, som möter honom inom hemmet. Att oafvisliga plikt kraf icke kunna ostraffadt så behandlas, det visas oss genom den förnedring, till hvilken den stolte, af alla hyllade mannen nedsjunker, och detta just då, när Ninas yttre och inre varelse synes slå ut i full blom. Men det är ett fint drag af förf. att låta djupet af denna förnedring vara känt af blott den i döds kampen liggande vännen från fordom och af den hustru, som af denna kunskap får banesåret. Att han skonades för världens dom, denna värld, som icke vill veta hur ofta det är sannt att »tout comprendre, c'est tout pardonner», för denna obarmhärtiga, skadeglada dom, som skulle följt på ett sådant fall som hans, detta var ju för en man sådan som Holger enda villkoret för att icke sjunka ohjälpligt. Holger hade brutit mot Nina, han blef icke ostraffad; Nina hade brutit mot honom, men äfven mot sig själf, hon blef offret. Männe det icke är så förf:s mening bör tydas? Man framställer en fråga, såsom

under årtal dylika frågor blifvit framställda till flera af våra yppersta nordiska författare.

Vid de båda hufvudpersonernas sida finna vi ett annat par, mera dagligdags förekommande och mera konventionelt behandlade. Filip och Elsa äro båda sympatiska och älskvärda och deras kärleksroman är lefnadsfriskt och hurtigt berättad och gör i det hela ett lifvande intryck af verklighet, om ock en och annan detalj icke synes fullt naturtrogen. Filips s. k. omvändelse hade icke behöfts för att en så kärnsund natur och karakter skulle få en rätt syn på lifvet, och läsaren står visserligen något tveksam angående Elsas verkliga kallelse för sjuksköterskans mycket fordrande yrke. Minst lyckad är tvifvelsutän den gulögda, snedblickande, allt annat än förföriska filosofie kandidaten, fröken Olena. Hon spelar icke heller någon afgörande, betydelsefull roll vid utvecklingen af det äktenskapliga dramat, ty hennes oblyga koketteri med Holger och hennes hämndgiriga, fräcka meddelanden till Nina i toalettrummet vid balen, göra blott en ringa insats, då timman slår för lösningen af de båda makarnas lifsproblem.

Slutet af en skildring ur lifvet är alltid en svår prøfvosten och äfven Holger Vides förf. har här icke varit fullt lycklig. Hela episoden i Kölner-dömen, där Nina återfinnes, har något *gjordt*, som nästan tyder på att förf. önskat komma ifrån upplösningen fortast möjligt och därom icke kunnat eller icke velat vara mera utförlig. De sista bladens innehåll förefaller därför något afmattadt, gifver ett intryck af något fragmentariskt och i viss mån otillfredsställande.

Vid ett besök i en af hufvudstadens förnämsta boklädor för kort tid sedan framlades för en köplysten kund, Holger Vide, under försäkran, att ingen af den nyare litteraturens alster rönt en så stark efterfrågan. Detta är ju ett rent praktiskt och därjämte glädjande bevis, att vår läsande allmänhet vet att till sitt fulla värde uppskatta fru Kerfstedts bok, och det är svårt att afgöra hvem som är mest att lyckönska däråt, författarinnan eller läsaren. Antagligen i lika hög grad båda. Något särskildt anbefallande af detta Amanda Kerfstedts hittills bästa arbete torde, efter det ofvan sagda, icke vara af behovet påkalladt.

L. N.

Prometheus. En konstnärs saga af *Axel Lundegård*.

Redan genom sitt i flera hänseenden märkliga arbete *Titania* (1892) visade Axel Lundegård, att hans diktning brutit med den s. k. realismen och söker sig nya vägar i mera ideel riktning. Hans

författareskap tyckes samtidigt inträdt i en period af rik produktivitet, tydande på, att han funnit sin rätta sfär. Redan följande år utgaf han *Stormfågeln*, en kulturhistorisk roman, som vann ganska mycket erkännande.

I sitt nu senast utgifna arbete, *Prometheus*, har han gifvit oss en åskådlig skildring af konstens och litteraturens senaste skede, uppfattadt och förklaradt såsom en länk i utvecklingens kedja. Just häruti ligger nämligen Axel Lundegårds förtjänst, att han tillkämpat sig en verkligt modern världsåskådning, som ser det nutida livvets företeelser i sammanhang med forntid och framtid. Därför förstår han att skildra vår tid och dess människor med sann humanitet och medkänsla, ty äfven när han stundom gisslar tidens lyten, märker man hans fasta tro på mänsklighetens förmåga att, om än långsamt, arbeta sig framåt till högre utveckling.

Boken är just en skildring af mänsklighetens och individens eviga Prometheuskamp; men ur misstag, smärta och nederlag framstår en förädlad Prometheus med hopp och resignation präglade på sin panna.

De yttre händelserna eller stommen af de personers lif, som skildras, äro föga invecklade. Redan i inledningen får man en exposé öfver hufvudpersonerna och deras öden, kanske för att uppmärksamheten sedermera ej skall afledas från det, som är arbetets hufvudsak.

Boken begynner med invigningen af ett glyptotek, uppfördt i Stockholm på södra bergen af en rik uppkomling och mecenat, Märten Schell. Till intendent för glyptoteket har han kallat bildhuggaren Gabriel Tollin, som nyss i utlandet vunnit rykte såsom en storhet inom konstens värld för sitt snillrika verk *Prometheus*. Denna bildstod förvärfvar sig Märten Schell och uppställer den framför ingången till det i grekisk stil uppförda glyptoteket.

På invigningsfesten gör man bekantskap med åtskilliga personer. Främst med Gabriel Tollin och hans sköna maka, fru Gemma Tollin, italienska till börden och en sin make fullt värdig kvinna. Vidare med friherrinnan Kathinka Lagercrona, som Gabriel älskat innan hon gifte sig, och som spelat en betydande roll i hans lufs utveckling; med Gerhard Bluhm, den skarpe, satiriske litteratören samt med flera andra.

Efter festens slut låter författaren Gabriel och Gemma från nuets lycka i minnet skåda tillbaka på sitt förfutna lif.

Gabriel Tollin var född i Skåne, där fadern var guldsmed och rådman. Gabriel, som lärt sig sin fars handtverk, kom sedan till Köpenhamn såsom gesäll hos guldsmeden Martens, en ungdomsvän till fadern. Här utbildade han sig i dennes yrke, men började därjämte studera i en aftonskola. Läraren i teckning upptäckte hans anlag för konsten, uppmuntrade honom att ägna sig åt denna samt att, ehuru 27 år gammal, gå in som elev vid konstakademien. Här blef Tollin genom sin begåfning, sin viljekraft och flit den främste bland eleverna.

Just vid denna tid nådde äfven till Norden reflexen från de mäktiga rörelser, som uppstått inom de stora kulturländerna och som sökte uppväcka den i stelnad vinterdvala sofvande konsten och litteraturen. »Den allmänna lösen var: frihet; men det som kräfdes i frihetens namn var: sanning». Äfven på andra områden af samhällslifvet började ett nydaningsarbete i demokratisk, frihetsälskande anda och en bitter kamp uppstod mellan: »det gamla, som icke vill dö, och det nya, som också vill lefva. Och det tycks som skulle det ena icke trifvas jämsides med det andra; ty det nya vet icke, att det blott är en återupppblomstring af någonting, som redan varit; och det gamla vet icke att det nya är kött af dess eget kött och blod af dess blod».

Med verklig entusiasm omfattades de nya lärorna af de unga konstnärerna, som bildade en stark sammanslutning och till sin ledare fingo en kraftfull men hänsynslös personlighet, Sören Wiegeland. Äfven Gabriel Tollin påverkades naturligtvis af de nya idéerna, ehuru han aldrig kom att tillhöra den yttersta flygeln, som förfäktade paradoxen: »att endast det fula är skönt, ty det fula är sanningen». Gabriel hade för mycket af snillets gudagnista för att stanna vid att imitera naturen och människokroppen, han ville äfven i bild fångsla människosjälen. Han ville som konstnär skapa, ej blott som en skicklig handtverkare imitera eller fotografera. Han började ganska snart att gå sin egen väg framåt, och ville i ett monument förkroppsliga sin samtids sträfvan. Som en drömbild såg han sitt verk, och gestalten framställde dragen af Sören Wiegeland såsom en symbol för samtidens frihetskamp, Men hans fantasi lyckades ej ännu gifva denna drömbild konkret form. Det som slutligen: »tände gnistan, brandstoffet var sedan länge hopadt», det var kärleken. Bilden, han så länge drömt om, var Prometheus, titanen, ljusbringaren, människornas vän, han skulle symbolisera tidens längtan efter frihet, sanning och ljus.

Allt sedan Gabriel Tollins ankomst till Köpenhamn, intog

han sina middagar i guldsmeden Martens och hans hustrus hem. Till dessa, som voro barnlösa, kom under Gabriels första akademieår en fjortonårig skånsk flicka, Kathinka Martens, en fattig brorsdotter till hr Martens. Gabriel såg först i henne blott en obetydlig landtflicka i den obehagliga öfvergångsåldern. Men så småningom började han söka lära henne yttre skick och slutligen äfven bilda hennes själ. I skolan och sedermera genom lektioner tillägnade hon sig hastigt den ytliga bildning, som i allmänhet bjudes våra kvinnor, och som mera utbildar deras förstånd än hjärtan. Hon hade af naturen ett klart hufvud, en snabb uppfattning, parad med en stor portion fåfänga och behagsjuka. Också utvecklade hon sig ganska snart till en ytlig världsdam, en tyvärr ganska vanlig typ bland vår tids kvinnor, af hvilka många ännu ej hunnit den andliga mognad, som fordras för att rätt begagna den nyvunna friheten. Ty skall kvinnan uppfostras i frihet, måste hon äfven göra bekantskap med frihetens oskiljaktiga villkor — ansvaret.

Att hysa intresse för konst och litteratur var modernt under denna tid och allra modernast att vara demokrat och tänka fritt; därför tänkte Kathinka fritt. Gabriel började allt mer inviga henne i sina idéer, och ju mer en man gifver en kvinna af sitt väsen, desto fastare binder han sig själf vid henne. Men han begick ett hos männen rätt vanligt misstag att tro reflexen af sin egen ande vara skapelser af en besläktad själ hos den kvinna de älska. Kathinka älskade äfven Gabriel, men dels kunde hon ej fullt uppfatta hans själfupppoffrande, nästan öfversinnliga kärlek, dels var hon för egoistisk att vilja för hans skull umbära det, som för hennes lycka blifvit oundgängligt — en solid social position. Hon ville dela hans seger, ej hans nederlag. Därför bröt hon med honom, när hans verk Prometheus möttes med ogillande. Högerkritiken utdömde hans arbete, därför att tekniken var för modern, vensterkritiken prisade tekniken, men beklagade, att den bortkastats på en omöjlig uppgift. Själf var Gabriel ej nöjd med sitt verk, han kände, att han ej lyckats uttrycka, hvad han velat framställa. Visserligen bodde inom honom en säker tro på, att han, trots allt, var inne på den rätta vägen, men ännu hade han ej varit mogen att tolka den sublimes värdighet, med hvilken titanen bär sitt lidande. Just därför att han öfverdrifvit smärtan, lämnades åskådaren kall. Ej under öfverilad vrede men lugn och med berädd mod krossar han nu sitt verk, som kraft årslånga mödor. Men nästan svigtande under den dubbla smärtan af sin kärleks och sin konsts nederlag lämnar Gabriel Tollin därefter landet.

I bokens andra del återfinna vi honom i Italien, studerande antikens och medeltidens mästerverk. Inför de stora mästarnes lugna, behärskade konst, där allt underordnas skönhetens lagar, där allt förädlas och höjes under sträfvan mot skönhetens ideal utan att lämna sanningens fasta grundval, förstod Gabriel, hvarför hans Prometheus varit ett förfeladt arbete. Ganska lång tid förfliöt innan han åter kunde förmå sig att börja arbeta. En tillfällighet gjorde, att han kom att dela atelier med en italiensk bildhuggare Bellini, en förmögen man, snarare konsthandtverkare än konstnär. Efter att där hafva utfört åtskilliga arbeten, med hvilka han själf aldrig blef nöjd, be-
 begynner Gabriel en Psykebild, hvilken så hänför Bellini, att han erbjuder sig köpa den i marmor. Bilden föreställde en ung flicka, nyss blifven kvinna. Hela gestalten uttryckte en rörande oskuld. Ansiktet strålade af renhet och sanning.

Först när bilden var färdig fick Gabriel veta, att den företedde en underbar likhet med Bellinis dotter, Gemma.

Författaren betonar här, att detta ej berodde på en tillfällighet, utan att Gabriel omedvetet burit idealet af denna kvinna inom sig och därför kunnat forma hennes bild. Han synes därmed något djärfvt på verkligheten hafva tillämpat den idé om människans tvillingssjäl, som Plato framkastat i »Gästabudet».

Gabriel började emellertid förtroligt ungås hos Bellinis på deras landtgård. Gemma vistades ännu i ett kloster, där hon uppfostrats, men när hon hemkom och Gabriel första gången såg henne, anade han, att hon skulle blifva hans lefnads lycka. Gemma Bellini var skön, men detta yttre behag hade sin motsvarighet i hennes inre. Hennes själ var utvecklad genom grundliga kunskaper och hennes hjärta ägde i hög grad förmågan att älska hängifvet och själföföglömande. Under en sjukdom, som Gabriel genomgick, kom deras ömsidiga kärlek till fullt medvetande.

Deras äktenskap, grundadt på sannt förtroende och sympati, kom allt det goda och stora i Gabriels själ att spira, och han skapar nu den nya Prometheusstod, som skall bära hans konstnärstrykte öfver världen.

De anmärkningar vi skulle vilja tillåta oss äro, att författaren — kanske med undantag för Kathinka — ej förmår ingjuta riktigt lif i sina personer, hvilka han borde framställa mera dramatiskt. Han är måhända i allmänhet alltför subjektiv och lyrisk. En större koncentration vore önskvärd, om detta kunde ske utan att skada språket, som nu är utmejsladt till verklig formfulländning. Hvad angår den

riktning inom konsten, som Axel Lundegård genom sina senaste arbeten förfäktar, så är den nog en naturlig och berättigad reaktion emot realismen eller naturalismen, blott författaren kan undvika att slå öfver i den motsatta ytterligheten — en öfverdrifven känslö-idealism.

Det ligger alltid nära tillhands att vilja anställa jämförelser, en slags andlig värdering af en författares olika arbeten. Skulle en dylik företagas mellan Titania och Prometheus, utfölle den enligt vårt förmenande sålunda, att Titania såsom roman står högre, men att Prometheus är af större intresse ur kulturhistorisk synpunkt samt utgör — visserligen ej någon ny eller själfständig insats — men en värdefull framställning af hvad som utgör kärnan i vår tids andliga sträfvanden.

M. D.

Camilla. Roman ur societetslivet af *Richert von Koch*.

Det gamla goda receptet för fabricerandet af en roman börjar allt mer komma ur bruk. Förra tiders romaner sönderföllu hufvudsakligen i två klasser: de roande och de rörande. Läsaren grät eller skrattade, kände sig uttråkad eller intresserad allt efter förf. förmåga att skickligt intrassla och sedan utreda händelsernas tråd; men vare sig man känt sig besviken eller tillfredsställd, så var boken affärdad i och med detsamma man vändt om sista bladet däri, man hade haft en stunds njutning eller ledsnad och därmed lät man sig nöja.

Icke så nu för tiden. Hvarje nytt arbete på det skönlitterära området är för den stackars jäktade nutidsmänniskan en ny psykologisk gåta, ännu ett samhällsproblem att grubbla öfver, det ligger alltid en tendens och lurar bakom hvarje blad och till på köpet är denna förf:s undermening ofta så insvept och dunkel, att den ger anledning till de mest olika tydningar och utläggningar. Däraf dessa diametralt motsatta omdömen, man får höra uttalas om ett och samma arbete. En utdömer såsom ohjälpligt underhållig, tråkig och onjutbar den bok, som en annan finner underhållande och full af intresse. Man är frestad att tro, att det är läsarens temperament och individuella skaplynne, icke författarens, som ger nutidsromanen dess prägel och karakter.

Richert von Kochs nya arbete har ej undgått att dela sina samtidas öde. Den har underkastats de mest olikartade omdömen. »Camilla» är också en bok i fullt mått behäftad med de lyten — eller, om man så vill, utrustad med de förtjänster — som utmärka nutids-

litteraturen. Den är utprägladt tendentiös. I ett afseende skiljer den sig dock fördelaktigt från många af sina likar, där finnes tendens, men den ligger i öppen dag, frågor framkastas visserligen, som kanske ej tillfyllest besvaras, men inga dunkla gåtor, lika svårförstådda som svårlösta.

»Camilla» är en tidsmålning, som i bjärta färger återger brytningen mellan det gamla och det nya, ett ämne, som liksom ger sig själf i en tid som vår, i slutet af ett århundrade, då, utan egentligt fotfäste i det närvarande, människosläktet med blicken öafvänt fästad mot framtiden, ännu så att säga lefver midt upp i det förflutna. Se vi icke Jonas Lie behandla ett liknande ämne i sin senaste roman Niobe?

Men under det den berömda norske romantikern angriper utvecklingen och uttalar sig hopplöst om sin tids ungdom, ger den svenske förf. sin nutidsskildring en glad färgton. Det är hopp och förtröstan däri. Ungdomen är en lefnadsfrisk skara, öfvermodig, själfsäker, hyperkritisk visserligen, den går bröstgänges tillväga mot det gamla, som ej viker utan strid och protester, men det finnes utvecklingsmöjligheter hos denna ungdomsskara, det gamla och det nya slutar med att ingå en fredlig kompromiss och förf. låter oss med tillförsikt se en ljusare och bättre framtid till mötes.

En »roman ur societetslifvet» kallar Richert von Koch sin bok. Densamma framställer också troget efter naturen, som det tyckes, en högadlig svensk familje-interiör, där familjefadern, den något inskränkte, men bottenhederlige baronen står maktlös gent emot de ny-modiga idéer, som förfäktas af hans frisinnade hustru och praktiskt tillämpats vid barnens uppfostran. Det är med stor talang och en ej vanlig iakttagelseförmåga af människonaturens olika skiftningar som förf. skildrar dessa familjescener, där den gamla baronen dundrar och svär under sina fruktlösa försök att göra sin faderliga myndighet gällande, men alltid måste ge vika för ungdomens öfverlägsna logik och slagfärdiga nutidsvisdom. Det är blix och åska, men ovädret skingrar sig lika fort som det kommit och solen skiner alltid till sist varm och försonande ner öfver denna familjekrets, där, till trots af skiljaktigheter i tycken och åsikter, kärlek och förtroende, den sanna hjärteharmonien, ligger som en bottensats på djupet.

De olika medlemmarna af familjen Crusenborg äro tecknade med mycken sanning och åskådlighet, med undantag kanske af den äldsta dottern Anna, hvars bild framstår något blek och sväfvande. Det är en gemytlig, treflig stämning, som genomgår hela berättelsen, ehuru tonen däri på sina ställen gärna kunnat vara något mindre fri och

själfsvåldig. Många af de förekommande episoderna äga ett dramatiskt lif, som ovillkorligen kommer läsaren att se hela situationen framför sig så lifligt och åskådligt som utagerades densamma från en teaterscen.

Hufvudfiguren i von Kochs bok är den som gör det minst tillfredsställande intrycket. Denna dansktalande Camilla är obestridligt en mycket egendomlig varelse. Frispråkig ända till oförskämdhet, själfsvåldig och hänsynslös till ytterlighet, besitter hon icke desto mindre en tjuvningskraft så oemotståndlig, att allt och alla måste falla ett offer därför. På läsaren gör emellertid denna bedärande danska, denna fin-de-siècle-kvinna par excellence, med all sin snillrikhet, skönhet, obegripliga lärdom och beläsenhet, intrycket af något artificiellt och hopkonstrueradt, därvid bildande en kontrast till berättelsens öfriga personer, hvilka, vi upprepa det, verka ovanligt levande och naturtrogna. Vi kunna ej heller annat än smått tycka synd om den hyggliga Elof Crusenborg, som till slut blir den afundade ägaren till denna praktblomma, ty man har något svårt att föreställa sig, att en kvinna af Camillas skrot och korn kan göra en man lycklig. Förf. försäkrar emellertid motsatsen och vi få väl tro honom.

Mot den rent formella anordningen af von Kochs bok skulle vi äfven vilja göra en anmärkning. Den 264 sidor dryga volymen är skrifven i en enda följd, utan någon som helst indelning i kapitel eller afdelningar. Denna saknad af hvilopunkter i berättelsen verkar tröttande och i viss mån vilseledande. Det förefaller som om förf. afsiktligt velat bryta med det allt mer öfverhandtagande manéret hos våra skriftställare att i sina alster slösa med tankstreck och sönderstyckande i småbitar och kapitel. Oss synes att en gyllene medelväg lämpligen kunnat följas.

Med denna kortfattade granskning göra vi visserligen ej anspråk på att hafva uttömt allt hvad som vore att säga om Camilla. Vi hafva endast antydtt några af de förtjänster och fel, vi hafva funnit arbetet äga. Enligt vår uppfattning äro de förstnämnda så öfvervägande, att Richert von Kochs roman godt kan ställas vid sidan af de bättre sådana, vårt land på den senaste tiden haft att uppvisa.

L. D.

Lena. En bok om fruntimmer af *René*.

»Fin-de-siècle» är ett välbekant uttryck, som med all rätt kan tillämpas på denna bok, skrifven om, för och af fruntimmer, ty en felande feminin slutbokstaf i författarpseudonymen kan icke i ringa-

ste mån göra någon tveksam om hvilken hälft af människosläktet förf. tillhör. Så nutida är också detta alster af Renés penna, att det svårligen kunnat komma till förrän i århundradets sista decennium.

Bokens innehåll utgöres icke af någon fortlöpande berättelse, utan är snarare en serie fristående situationer, i hvilka de handlande personerna äro desamma. Den har blifvit kallad: »de sista kapitlen af ett lifsdrama», men detta är ett alltför storslaget och förnämt tal i fråga om »Lena», som, hvad hon än månde vara, förnäm är hon allra minst. Detta får man klart för sig redan från början, så svårt det än i öfrigt är att uppfatta de oklara konturerna af hennes karakter. Läsaren gör i själfva verket hennes bekantskap först efter skilsmässan från mannen, men om hennes föregående lif, om orsakerna till äktenskapets upplösning får man ingenting veta; hon har bibehållit mannens namn och mottager af honom, som fortfarande älskar henne, ett rikligt underhåll, med villkor att icke gifva om sig. Vacker är hon, bedårande, lockande, i trots af sina trettiofem år, lefver helt allena i ett hem, utstyrdt på ett sätt, som tycks kopieradt efter en fransk romans beskrifning på interiören hos en »femme entretenue». Därtill är hon sysslös, intresslös, nyckfull och kan i sällskap med fruntimmer bemöta dem som icke behaga henne, på ett ganska ohyfsadt sätt. Föga under att hon småningom finner sig isolerad, de forna vännerna draga sig tillbaka, ett lefnadssätt sådant som hennes måste framkalla förtal och förolämpningar, lifsledan tager öfverhand och förer henne till dess mest konsekventa upplösning, själfmordet.

Förutom Lena själf, har boken två andra hufvudpersoner, Mimmi Lamb, »kontorshästen», som hon själf kallar sig, och Bettina, hvilken med man och barn för en bohème-existens, som ytterligt sällan måtte finna ett motstycke inom hufvudstadsvärlden. Alla tre hafva det gemensamt att de aldrig lyckats nå den jämnvikt, den slags inre frihet som räddar en människa från att vara de yttre livsvillkorens kastboll. Alla äro de bundna, Bettina af sin lidelsefulla natur, Mimmi af sin bittra lifsåskådning, Lena af sin viljeslapphet, och det vore synnerligen bedröfligt om förf:s afsikt varit att teckna dessa som typer, icke som hvad de verkligen äro, abnormiteter. Minst gäller kanske detta Mimmi Lamb, hvilken nog har många systrar vid pulpeten med små löner och stor friluftslängtan. Men den krassa realismen i uttrycken och kanske ändå mera i uppfattningen, t. ex. i fråga om hennes förhållande till principalen, den omoraliska grosshandlaren, tillsammans med de erotiska funderingarne och de, karakteristiskt nog, mest under ferietiden påkommande sentimentala känslöstämningarna — allt gifver icke

bilden af den vanliga ogifta kvinnan, arbetande för sin utkomst inom liknande områden. Så kärftva och hårda, så utan allt behag, all mildhet, så ur stånd att väcka sympati eller att själfva hysa medkänsla för andra, äro icke flertalet. I trots af alla vulgära, cyniska uttryck (när en mor ammar sitt barn kallas det »djurgöra»), är dock Mimmis dagbok känd, icke gjord, den är käckt skriven med en viss själfironisk humor, som verkar uppfriskande som motvikt till den kvalmiga luften i Lenas boudoir.

Hos Bettina är ett ständigt blåsväder och vindarna komma från alla håll, kasta om med otrolig snabbhet. Hon borde hafva sydländskt blod i sina ådror, och man tror henne icke, då hon talar om att hon utgått från den burgna medelklassen; men ändå mindre då hon talar om sig och sin man såsom tillhörande bildningsaristokratien. En fru som svär, som ljuger, som håller sig undan för fordringsägarna, som är förtjust åt sin — obetalda — röda sammetssoffa, och med hån talar om kålrötter och oblekt domestik för den skuldsatta, nästan i nöd stadda familjen, en fru hvars värtalighet flödar öfver i motbudande detaljer angående »enkammarssystemet» inom äktenskapet, som grälar på sin man med en uppretad mångelskas brutala ordförråd och nästa ögonblick med hänryckta ord och utsträckta armar kallar honom tillbaka, — det är hardt när omöjligt att en sådan kvinna kan vara en svensk hustru.

Bokens öfriga personer äro mycket löst skisserade, endast den andligt sinnade tjänstflickan Dora är utförligare och träffande framställd i de täta sammandrabbningarne med matmodern. Mimmis bror är förträfflig i sin dryga själfbelättna, beskyddande ton emot systemen, och hennes exempel på det familjelif hon bjudes på i hans hem och i hans sällskap är naturtroget måladt, ehuru Mimmis skarpa kritik blandat färgerna. Öfriga manliga personer, till och med Lenas f. d. man, skymta endast förbi eller omtalas blott; så mycket mera få vi lära känna damerna till ord och åthäfvor. Men det är som hade förf. råkat ut för en skärfva af trollspegeln, som omtalas i den kända sagan, den som får minsta grand däraf i ögat, ser allting förvändt, får endast blick för det fula, det oriktiga, under det att allt godt och vackert krymper samman till nästan intet. Alla dessa som kalla sig »öfverklasskvinnor» äro småsinnade, lumpna, afundsjuka, skvallerlystna, simpla och fullständigt utan alla älskvärda egenskaper, all verklig själsbildning. Hvar i all verklighets, all rimlighets namn har förf. fått alla dessa »fruntimmer» ifrån? Och om i de kretsar hon studerat, sådana finnas, hvarför har hon icke tagit

med äfven andra, goda kvinnor med utveckladt omdöme och hjärtat på rätta stället, begåfvade kvinnor som känna arbetets allvar, men icke dess nedsläpande tyngd, talangfulla kvinnor utan talangens själfsväld?

Hela boken är oklar, och dunklast är förf:s mening med Lena själf. Man förstär henne så litet, att icke förrän i det afskedsbref hon skrifer till mannen, någon visshet ernås om verkligheten af deras skilsmässa. Hans biljetter, buketter och uppvaktningar, isynnerhet det tidiga morgonbesöket (sid. 69 och följ.) göra en missuppfattning lätt förklarlig och detta bidrager ej att hålla intresset uppe för Lenas dådlösa, fridlösa tillvaro.

Det bäst skrifna äro de många, långa dialogerna, hvilka oftast röra sig om det urgamla ämnet: mannen och kvinnan, tillökadt med det mera moderna: om sedlighetsbegreppet inom eller utom äktenskapet. Samtalet med den 14-åriga systerdottern är dock onödigt vidrigt och klandervärdt i alla afseenden samt gör Lenas förstånd och fin-känslighet föga heder. Af det hela framgår i öfrigt, att förf. har stor förmåga, när hon vill framhäfva en sak, att gifva dramatiskt lif och åskådlighet åt de ordbytande personerna, att hon kan lägga den stämning hon önskar öfver den ena eller andra scenen.

Men ett är visst. Skall förf. fortfara att teckna kvinnobilder så utan all idealitet, så osanna, så låga och därtill vanpryda vårt språk med så många simpla, osköna uttryck, så lyckas hon aldrig i de reformatoriska syften, hvilka tydligen äro afsedda, och för allmänheten vore det en förlust om icke en så obestriddig begåfning utvecklade sig i en ädlare och högre riktning.

L. N.

Meddelanden från Fredrika-Bremer-Förbundet.

Petition angående fältskärers utbildning.

Med anledning af en af Fältskärssällskapet till k. m:t inlämnad petition, hvilken hufvudsakligen afser en sådan ändring i nu gällande »Ordning för fältskärsyrkets utöfning», att för fältskärsexamens afläggande en treårig lärokurs hos fältskär göres obligatorisk, har Förbundet, som anser att en dylik förordning ej skulle vara befrämjande för de kvinliga fältskärernas utbildning, å sin sida tillställt k. m:t en petition med följande syfte:

Att hvarje svensk kvinna, som

uppnått myndig ålder, äger god fräjd och nöjaktiga skolkunskaper samt kan med intyg styrka, att hon under en tid af 2 år tjänstgjort på större sjukhus, däraf minst ett år på kirurgisk afdelning;

visar sig äga kunskap i människokroppens byggnad och dess förättningar;

samt styrker sig hafva inhämtat kunskaper i öfverensstämmelse med § 1 af nämnda ordning, måtte äga rätt att i hufvudstaden hos vederbörande myndighet till undergående af fältskärsexamen sig anmäla.

Fredrika-Bremer-Förbundets Stipendier

för kvinliga medicine studerande.

Genom en af Styrelsen för Fredrika-Bremer-Förbundet vald Nämnd komma att från en af anonym gifvare stiftad stipendiefond för kvinnor, hvilka ägna sig åt medicinska studier, utdelas **två stipendier för innevarande år, ett å Fem hundra kronor och ett å Fyra hundra kronor.**

Kompetent sökande till sådant stipendium är kvlnna, som aflagt medikofilosofisk eller medicine kandidatexamen.

Ansökningar skola före den 1 nästkommande april insändas till **Styrelsen för förvaltning af Fredrika-Bremer-Förbundets stipendiefonder, Stockholm, 54 Drottninggatan,** samt åtföljas af betyg öfver aflagda kunskaps- och examensprof samt präst- och läkarebetyg, ägande sökande ingifva jämväl andra handlingar till stöd för ansökningen.

Af tilldeladt stipendium äger stipendiat lyfta å **Fredrika-Bremer-Förbundets byrå** ena hälften den **31 maj,** andra hälften den **15 december.**

Stockholm i februari 1894.

*Styrelsen för förvaltning af
Fredrika-Bremer-Förbundets stipendiefonder.*

C. E. LAGERSTRÖM,

Sybehörs- & Modeaffär,

18 Sötgatan 18.
18 Humlegårdsgatan 18.

Winborgs LACTOSERIN-CACAO

Välsmakande, kraftigt närande, hälsosam!

Förordad af professorerna Olof Hammarsten, C. E. Bergstrand, med.
d:r Ch. Em. Hagdahl m. fl.

Hälsovännen, tidskrift för allmän och enskild hälsovård, yttrar i
sitt nummer för den 1 februari följande:

»Särdeles närande och värderikt såsom ett koncentreradt
och smaktigt näringsmedel är äfven den i
handeln hos oss införda lactoserincacao.»

Pris pr burk om

$\frac{1}{2}$ kilo kr. 2,50; $\frac{1}{4}$ kilo kr. 1,30; $\frac{1}{8}$ kilo kr. 0,70.

Erhålles hos hrr specerihandlare samt i parti hos

Th. Winborg & Co., Stockholm.
Kongl. Hofleverantör.

Hygieniska Skodon tillverkas för Herrar, Damer och Barn.

OBS.! Prishelönta af Dräkt-Reformföreningen.
Skodon tillverkas äfven efter modern fason.

Allt arbete utföres noggrant och af bästa materiel.
Reparationer verkställas väl och på bestämd utlofvad tid.

P. GUST. PETTERSSON,
52 Drottninggatan 52.

Nya Hushållsskolan

(för bildade flickor). Grundad 1881.

Föreståndarinna: Fröken H. Cronius.

Nya Hushållsskolans Matsalar

Vestra Trädgårdsgatan 19.

OBS.! Särskild matsal för fruntimmer.

Fruntimmer,

som önska olycksfallförsäkra sig uti

Bolaget FYLGIA

kunna hänvända sig till

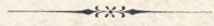
AMELINE STERKY.

Adress: *Stockholm, Vasagatan 40.*

Träffas därstädes mellan 10—11 f. m. och 5—6 e. m.

Fredrika-Bremer-Förbundets Byrå

54 Drottninggatan, kl. 11—4.

Råd lämnas i juridiska, ekonomiska och hygiena frågor.

Uppllysningar lämnas angående *läroanstalter* och *arbetsområden* tillgängliga för kvinnor.

Anmälningar mottagas till inträde i förbundets *sjukkassa*.

Äfven personer som icke äro medlemmar af förbundet, kunna blifva delegare i densamma.

Anmälningar till deltagande i de af Fredrika-Bremer-Förbundet ordnade *Hemstudie-kurser* mottagas.

Byrån mottager anmälningar af *nya medlemmar*.

Byrån mottager prenumeration å *tidskriften Dagny*.

Annonsen för DAGNY

upptagas af

fröken Ingeborg Bergström, 28 Östermalmsgatan.

PAUL VOSS,

Specialaffär för Sybehör,

43 Drottninggatan 43

(hörnhuset af Klarabergsgatan).

Billiga och bestämda priser.

Gunilla Viléns Handarbets-Atelier,

46 Klarabergsgatan 46.

Grundlig och praktisk undervisning lämnas elever i alla slags handarbeten. Kurs, omfattande 50 tim., *15 kr.*, en lektion, 2 tim., *75 öre*. Resande i Stockholm uppmärksammas på min Handarbets-Atelier såsom särdeles lämplig därigenom, att eleven själf får bestämma lektionstiden från 9 f. m. till 5 e. m.

OBS.! Beställningar emottagas för uppritningar, monteringar samt förfärdigande af linneutstyrselar.

Läderplastik.

Alla slags verktyg för läderplastik säljas billigast hos

PER FROM, Stockholm,

54 Mästersamuelsgatan 54.

OBS.! Skridskor, saxar och knifvar slipas.

SVARTVIKS

prisbelönta

1:ma

Stärkelse

rekommenderas äfven såsom gardinstärkelse, och finnes till salu hos alla välsorterade speceri- och diversehandlande i riket. (G. 11847)

För Vintern!

Dräktreformföreningens

Mönster och Modeller till

Peleriner för Damer

samt

Barnpeleriner och Barndamasker

finnas till salu hos

fröken JOSEPHINE OHLSSON,

Blasieholmstorg 14, Stockholm.

Sparsamma Fruar!

Ull och Stiekylle emottages till spånad af all slags garn, väfnad af tyger för såväl hand som maskin, Sehalar, Filtar, Plaids, Doffel, Kläden till herrkostymer m. m. OBS.: Gardiner i fornnordiska färger och mönster väfvas af såväl rent ullgarn som trasgarn. Mattor väfvas. All slags färgning och kemisk tvätt, beredning och prässning verkställas. Profver och uppgifter på begäran. Goda afhämtas afgiftsfritt från hemmen, ångbåt och järnvägsstation.

Goda varor! Billigaste priser! Reel behandling! **HILDUR ANDERSSON,**
Rikstel. 163. Allm. Telefon 76 53. 12 Hötorget 12, ingång från Örtorgsgatan. Stockholm

Anmälan.

Dagny, som under år 1894 fortfarande kommer att verka för Fredrika-Bremer-Förbundets ändamål: "en sund och lugn utveckling af arbetet för kvinnans höjande i sedligt och intellektuellt såväl som i socialt och ekonomisk t hänseende", anmäler härmed sin 9:de årgång. På samma gång tidskriften i främsta rummet vill sträffa att fullfölja detta sitt program, skall densamma därjämte allt framgent följa den nyare litteraturen, särskildt sådana dess alster, hvilka beröra sociala och sedliga frågor, meddelä kortare berättelser, biografiska och historiska utkast, öfersikter m. m.

Dagny redigeras under år 1894 af fröken Lotten Dahlgren jämte en af Fredrika-Bremer-Förbundet utsedd Redaktionskomité, till hvilken, under Förbundets adress, alla meddelanden rörande tidskriften böra ställas. Fru S. L—d Adlersparre vill, när tid och krafter det tillåta, lämna ett och annat bidrag.

Dagny utkommer med åtta häften om två tryckark.

Priset för hel årgång blir fortfarande:

För medlemmar af Förbundet kr. 2,50.

För icke medlemmar » 4,00.

Förbundsmedlemmar prenumerera å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå, 54 Drottninggatan, personligen eller medelst postanvisning. Icke förbundsmedlemmar kunna prenumerera dels vid alla postanstalter i riket, dels på förbundsbyrån, dels äfven hos hrr bokhandlare.

Lösnummer kunna erhållas å Fredrika-Bremer-Förbundets byrå till ett pris af 60 öre för enkelhäfte.

Barnängens Patenterade Mjölktvål.

(Patent nr 2290.)

Redan i äldsta tider var mjölken uppskattad som ett framstående toalettmiddel till hudens förskönande, och nutida mejerskors fina hy och vackra händer utgöra talande bevis på medlets förträfflighet.

Barnängens Mjölktvål är efter en patenterad metod direkt framställd från naturlig mjölk, hvadan densamma ovilkorligen gör hy och huden *vit, vacker och smidig*, hvarom en och hvar kan öfvertyga sig genom någon tids daglig användning.

Obs. I följd af patentet kan ingen mer än vi framställa denna tvål.

Obs. Etiketterna (med björnstämpeln och Barnängens namn) äro inregrirade.

Barnängens Tekniska Fabrik, H. Maj:t Konungens Hofleverantör, Stockholm.